

Izhaja vsak petek opoldne.

Naslov: Trst-Trieste
Casella Centro 37

ali pa: via Geppa 17/III.

Izdaja: konsorcij Malega lista

MALI LIST

TEDNIK ZA NOVICE IN POUK.

Stane a številka 20 stotink.

Eno leto 8 lir

Pol leta 5 lir

Četr

Odg. urednik Ivan Hefvatin

Male novice

Mali koledar.

Petek, 4. aprila: Izidor, Rozalija —
Sobota, 5. apr.: Vincencij, Irena — Ne-
delja, 6. apr.: tiha, Sikst — Ponedeljek,
7. apr.: božja glava, Herman — Torek,
8. apr.: Albert, Dionizij — Sreda, 9.
apr.: Demeter — Četrtek, 10. apr.: Ma-
tilda — Petek, 11. apr.: Marija 7 žalosti.

Hudo zivince.

V Mantovi je stekel pes obgrizel v
dveh urah 22 oseb. Dečka, ki ga je
brenil z nogo, je pes trikrat obgrizel.
Deset bolnikov so prepeljali v bolnico.

Velezanimiva dvojčka.

Angleški listi pišejo te dni o dvojčkih
v Barnstaple. Rojena sta bila leta 1851.
Z dvanajstim letom sta šla oba za mli-
narja; skupno sta pustila mlinarja in
sta postala brivca. Na isti dan sta
odprla vsak svojo brivnico. Ozenila sta
se isti dan. Oba sta imela po 10 otrok:
prvi tri moške in sedem ženskih, drugi
pa sedem moških in tri ženske.

Tja in nazaj.

Železnica je upeljala listke za tja in
nazaj v daljavi do 100 km. Prihranila
si 15%. Listek velja dva dni. Ako ga
kupis v soboto, velja tudi v ponedeljek,
ker se nedelje in od države priznani
prazniki ne štejejo.

Opozorilo.

Po sejnih so se jeli zopet pojavljati
ljudje, ki vabijo na igro za večje svo-
te. Ne nasedajte na limanice, da vas
ne opeharijo!

Jezik, roka in noga.

Petnajstleten deček v Trentu je na
spetoma klel Boga in mater. Šel je
nimo menih in je dejal: «Sram te bo-
di! Tako mlad pa se tako obnašaš!»
Surovi fantalin nato: «Bog mi je dal
jezik, da ga rabim». V tistem hipu do-
bi fant silen ročni cmok po licu in ce-
bado z nogo, da se zgrudi. Njegov oče
je namreč sel mimo in je vse čul. Fant:
«Zakaj me tepete?» Oče nato: «Bog mi
je dal roko in nogo, da ju rabim».

Skušnjav hudicevih...

V dunajski kaznilnici se je to pri-
petilo. Bile so zaprte štiri deklice: 16
letna Ana Jug, 15 letna Pitalsky, 18
letna Schuster in 16 letna Konde. Jug
je povedala tovarisicam, da je sklenila
končati svoje življenje. Vse tri družice
so ji zagotovile, da ji bodo pomagale.
Pitalsky je razparala svojo rjuho, jo
ovila, naredila zanko ter jo trdno pri-
pela ob okensko železje. To je bilo v
trdni noči. Ko je bilo vse pripravljeno,
je stopila Jug na okno, si zapela zan-
ko okoli vratu ter se je spustila v noč.
Nesrečnica je strašno zavpila, ravnota-
ko tri tovarisice. Čuvaji so prisli. Jug
so dali pokopati, tri dekleta pa so ove-
dili pri sodniji.

Davek na razkošne gospodične.

V Lincu na Avstrijskem živi gospo-
dična, ki ima 13 psov. Nepristano laja-
nje ob vseh urah. Sosedje seveda vsi
hudi. Pa pomoči ni, ker je gospodična
lastnica vile in je torej imela pse v svo-
ji hiši. Mestno starišinstvo si je belilo
glavo, kako bi rešilo te nadleže mir-
no občinstvo. In našli so korenito sred-
stvo, ki je obenem pomagalo jetični ob-
činski blagajni. Zupanstvo je uvedlo
postopni davek na pse. Za prvega psa
se plača 100.000 kron letnega davka, za
drugega 200.000, za tretjega 500.000, za
četrtega poldrugi milijon kron. Ko je
bil davek razglašen, je gospodična v
listih naznanila, da ima na prodaj de-
set psov...

Otrokova žaloigra

Glavarstvo v nemškem Gradcu je od-
krilo pretresljivo zgodbo, komaj zapo-
padljiv zločin staršev nad lastnim
otrokom.

V Berndorfu blizu Gradca se je siri-
la govorica, da imata mizar Stadler in
njegova žena otroka, ki ga tajno redita
in odgajata. Nihče pa ni vedel kaj go-
tovega, zakaj nihče ni videl tega otro-
ka. Tajinstveno so govorili, da otrok
se ni videl milega neba in da ga
stariši držijo skrivaj v kleti. Ne on ne
ona nista z nikomur govorila.

ALI JE RES ALI NE?

Oblastva niso ničesar znala. V nobe-
nih bukvah ni bil ta otrok zapisan, v
nobeno solo ni hodil, o otroku sploh ni
bilo ne znamenja ne sledu. Scasoma je
bila vsa okolica prepojena te skriv-
nostne govorice in oblastva so se začela
zanimati, kaj da je na tem. Pa ni bilo
odgovora od nikoder. Na vsa vprašanja
ni dal mizar Stadler odmeva. In ko je
nekoč orožnik pristopil v hišo, ga je
mati sprejela z vilami. Mati je bila ka-
kor zblaznela, izbulila je oči in kakor
dívja je odgovarjala: «Otrok je moj in
nikogar ne briga!» Z ozirom na to du-
ševno razpoloženje stare ženske ni oro-
žnik rabil hujskih sredstev in je sporočil
pripetljaj predstojnikom.

GLAVARSTVO POSEŽE VMES.

Glavarstvo se je obrnilo na graško
policijo in zaprosilo za pomoč tri krimi-
nalne uradnike.

Dne 21. marca se je podal policijski
nadzornik dr Url s tremi uradniki v
Berndorf. Avtomobil se ustavi blizu
hiše. Vsi štirje se natiho splazijo do
mizarjeve hiše. Dr Url potrka. Mizar,
ki je ob istem času pričakoval nekega

znanca, je odprl, nakar so policisti udr-
li v hišo. Iz umazanega in smrdečega
stanovanja je pridrvela gospodinja s
strahovitim vpitjem: «V imenu posta-
ve: pustite mi otroka!» Ponavljala je
te besede, kakor da je uverjena, da je
v njih visja sila, proti kateri ni upora.
Medtem ko se je en uradnik metal z
razdivjano ženo in je drugi pojasnjeval
popolnoma iznenadenemu in zmešane-
mu očetu namen obiska, sta dr Url in
pomočnik udrli v klet, kjer sta zagle-
dala čudno bitje. Deklica se je z roka-
mi in nogami branila, pa zaman. Zavi-
la sta jo v kožuh in odnesla na avto-
mobil.

PEKLENSKI PRIZOR.

Mati je kakor zbesnela neprenehoma
vpila: «Pustite mi otroka, pustite mi
otroka!» Oče je vzel močno vrv in se
je hotel po vsej sili obesiti. Policista
sta mu morala iztrgati vrv iz rok, da
sta tako zabranila samomor. Avtomo-
bil je že drdral, ko je mati bosa tekla
za njim...

UBOGA DEKLICA.

14 let ima to bitje. Se nikdar ni bila
izven hiše; bila je samo v kleti in na
dvorišču med kletjo in kuhinjo. Ni vi-
dela človeka razen očeta iz matere.

Se ne zna prekrizati. Ni videla šole.
Ni videla ceste. Razen očetove hiše ni
videla nobene druge. Vse ji je novo:
vol, pes, konj. Telesno je zanemarjena,
ker se ni umivala, pa strahovito revna
je. Niti za svoj priimek ne zna; ve le,
da so jo klicali «Liesl», to je Liza. Po-
licija je izročila deklico v neko kršćan-
sko vzgojevališče. Starše pa je vzela
sodnija v oskrbo, da se izkaže, kako
je moglo priti do teh razmer.

Koder faraona.

V Egiptu so odkrili 3300 let star grob
kralja ali faraona Tutankamona. Med
drugim so našli v grobu srebrne in zla-
te palice, ki nam kažejo podobo kralja.
Tobilbi so tudi neko skatljio in v njej
koder, odrezan kralju, ko je bil se otrok.

Fašisti in brki.

Poslanec Ciriani, ki kandidira na
protivladni listi bivšega ministra Bo-
nomi-ja (znak: zvezda z zarki), je bil
te dni v Vidmu. Fašisti so ga iskali in
našli v «Albergo Nazionale». Povabili
so poslanca na sedež črne stranke, kar
je on odklonil. Nato so ga vrgli na tla
ter so mu odstrigli brke. Lanj je de-
lovalo olje, letos pa škarje.

Socialisti in komunisti

grado v borbo pri volitvah z vso silo.
Kar se tiče države, bodo odnesli socia-
listi neprimerno več glasov kakor ko-
munisti. Pri nas Slovincih pa bodo so-
cialisti šteli glasove na prstih dvel-
rok. Pač pa bodo komunisti pri nas
močni, zlasti v Solkanu, na Kontovelju,
Lokvi in drugod.

Slovenski in hrvaški jezik

je bil te dni proglašen za uradni jezik
v Istri. Fašistovska zveza je dala natis-
niti na stotisoče samoslovenskih plaka-
tov za volitve, po pošti pošiljajo samo-
slovenske okrožnice in gospod državni
uradnik Mattarelli prireja shode po
Istri ter govori samo hrvaški. Slov. in
hrvaški uradni jezik bo trajal do dne-
va volitev, potem bodo govorili o šča-
varskem jeziku, v uradih bodo zavrgli
vsak spis v slovenskem jeziku in kdor
bo hotel v državne urade, na sodnije,
bo moral le laško govoriti.

Tržaški deželni odbor

je odobril darilo hrenovške občine prv-
nemu civilnemu zakonu, istotako za
Slavino; davek na posle in v Kačji
vasi, v Št. Petru; davek na trgovine in
obrtne obrate v Postojni; pravilnik za
poljskega čuvaja v Šmihelu; davek
na nadpise v Košani; pravilnik za jav-
no avtomobilsko vožnjo v Postojni; o-
brokovanje dolga v Dolini, najem po-
sojila v Postojni; plačo občinskega
tajnika v Hrenovicah.

Materam in očetom.

Kdor zeli, da se mu otrok poprej nau-
či tujega jezika, nego pa maternega,
ta dela istotako kot tisti, ki hoče, da se
mu otrok nauči prej jahati, kakor —
hoditi.

Sole ne bo

po vsej državi od 4. aprila do torka
po volitvah. Volitve so namreč večino-
ma v solah, ki se morajo primerno pri-
praviti.

Figo v žepu

bodo držali v nedeljo. Kdo? Vsi tisti,
ki so jih fašisti gnali prisiljeno na sho-
de in so morali ondi celo ploskati, bo-
do v nedeljo glasovali za lipo in tako
bodo odgovorili na volivni pritisk ti-
stih, ki so nam šole vzeli, jezik iztre-
bili iz uradov in naše Narodne domove
palili.

Republikanska stranka

je odpovedala na Primorskem in na
Milanskem vse napovedane volivne
shode v svrhu protesta proti nasiljem,
ki so se vršila nad republikanci v
državi.

Tovarišu uredniku Kemperle-tu,

ki trpi v zaporu zaradi narodne stvari,
naše pozdrave.

MIHEC: Lipo volt zdaj hitimo,
da Slovane izvolimo.
JAKEC: Strela gromska naj ubije
izdajaloe domačlje.

Nove otroške pesmi.

Zveza učiteljskih društev je izdala
otroške pesmi, ki jih je uredil g. Srečko
Kumar. V zbirki so zastopani naši naj-
boljši skladatelji. S pridom jo bodo ra-
bile vse naše šole, posebno pa jo pri-
poročamo prirediteljem otroških pred-
stav. Knjiga stane 4 L. Dobi se pri
Stoki.

ZAVEDNA DEKLETA.

Ponekod na Goriškem je vladalo mino-
le dni tako nasilje, da se moški niso
smeli ganiti. Tedaj so stopila dekleta
na njihovo mesto ter so izvedla vso po-
drobno volivno agitacijo. Dekleta! V
nedeljo morajo vsi moški na volišče. Na
nemarnaze, lenuhe in mevrzarje spravite
se vi in glejte, da ne ostane nobeden
doma! Vsi naj volijo slovensko lipo!

Kokošji rod.

Učitelj na slovenski meščanski soli v
Trstu in odličan naš mladinski pisatelj
Josip Ribičič je napisal pet novelic
Nadloga, Gospa Krasnokrila, Kikiriki
in Kukuriki, Izkušnjavec, Izgubljeni
dem, Kokot. V Kokošjem rodu obira pi-
satelj smešne in žalostne strani v člo-
vekovem življenju, zlasti bica naše
grehe. Knjižica je namenjena starim in
mladim. Cena 2.80 L, po pošti 3.20 L.
Strani 74. Založila Narodna knjigarna
v Gorici.

Agitatorji

širijo po deželi glas, da nima naša slo-
vanska lista takih, ki bi znali zastopati
kmečke koristi. To ni res. Zavrnite agi-
tatorje, zlasti republikance, ki šarijo po
Istri. Biteznik je v Rusiji grofovsko
emuljo delil ubogim ljudem, zato je tu-
di trpel. Biteznik je glavni tajnik Kme-
čko-delavske zveze. Besednjak in Braj-
ša sta v odboru Kmečke zveze. Kot de-
želni odbornik je Besednjak eno celo le-
to imel v rokah samo kmečka vpraše-
nja. Podgornik pa je kmečki inženir,
znan po vsej Goriški vsled svojega stro-
kovnega kmetijskega znanja. S temi
argumenti zavrnite agitatorje!

Slovenska manjšina

v nemški Avstriji steje 700 tisoč Čehov,
Hrvatov in Slovencev. Slovencev je 102
tisoč. Slovenci imajo dva deželnozbor-
ska poslanca, ki sta župnik Poljanec
in zdravnik dr. Petko. Koroški Slovenci
imajo edino politično organizacijo «Po-
litično društvo za Slovence v Avstriji»,
ki ima enak program kakor goriško
pol. društvo.

ZAKAJ GRE.

«Zakaj pojdemo na volišče za sloven-
sko lipo? Šli bomo za to, da povemo
državi želje slovenskega rodu. Mi ne
bomo oddali glasu šesterim minljivim
možem, dali jih bomo za slovensko de-
co, za slovensko kulturo, za telesni in
duševni kruh celih rodov». (Janko Krajič
na volivnem shodu v Idriji).

Vejska v Trstu.

V Trstu je zupanstvo imelo sejo in napovedalo vojsko vsem mačkam in psom, ki niso v spremstvu kake osebe. Od septembra do konca lanskega leta so polovili 473 psov in 553 mačk. V mesecu januarju tega leta so polovili 161 psov in 210 mačk. Kakor kažejo statistike, se je letos bolj poostiril. Živčeta ujamejo v mrežo ali v past. Vse ujetnike peljejo na občinsko taborišče, kjer jih obsodijo brez zaslišanja. Leta 1922. so jih metali v neko kamrico, ki so jo dobro zaprli in v katero so spustili plin; ker pa je žival po par minut trpela, so nadomestili lani maja meseca ta način umoritve s tem, da so vsaki živali vbrizgnili nekaj morfina in da so na lahko namazali nosnico s kloroformom. Toda to stane preveč in letos so se vrnili na najstarejšo modo, ki jo je že Kajm poznal. Žival udarijo s posebnim kladivom na tilnik. V hipu erkne in to brez stroškov.

Usoda cesarskih princezinj.

Sotrudnik nekega francoskega lista je obiskal v Bruslju nekdanjo saško princezino, ki živi tamkaj v revščini. «Dolgo časa», tako je pripovedovala, «sem živela od obresti kapitala, ki ga je naložil zamej moj bivši mož, prejšnji saški kralj. Sedaj je ta renta vsled padca marke uničena. Ko mi je v avgustu prejšnjega leta blagajnik v banki izplačal kot obresti 1 frank in 75 santimov za tri mesece, sem od sramu skoraj omedlela. In sedaj učim po hišah italijanščino, prodajam od hiše do hiše čipke, svoje gospodinjstvo vodim sama». Pokazala je svoje žuljave roke. «In ti nemški kralji in princi», je nadaljevala, «ki so bili leta 1918. prognani, so pravočasno svoje premoženje zavarovali ter žive v blagostanju in razkošju, n. pr. bivši cesar Viljem ali moj bivši mož, ki ima v svoji vili v Šleziji 60 lakajev».

Skupina laskih veleposestnikov

je dobila dovoljenje, da se naseli v Rusiji v okolici mesta Kuban s pogojem, da obdela dotično zemljo na najbolj izdaten način.

Neki kmet

nam je poslal pismo proti preobilnim davkom. Med drugim pravi: «Izemanje je strašno. Ako bi bila pot v Ameriko prosta, kot je bila prej, bi vsi kmetje romali tja, toliko časa, da bi se vsa naša dežela izselila in bi pustili davčnemu režimu pusta rebra naših senozeti». Gospodje, ki bi morali to slišati in upoštevati, stejejo svoje dohodke iz bank.

Strahovita eksplozija.

V Ostravi na Moravskem je eksplodiral kup ekrazita, ki je tehtal okrog 9000 kg. Treskanje se je čulo na 40 kilometrov! Niso še ugotovili veliko stvilo ljudi, ki so ob življenju.

Kaj pravijo Rusi?

Podpredsednik ruskega revolucionar nega sveta v Moskvi je dejal, da se moti, kdor veruje v mir na svetu. Evropa da stoji pred novo vojno, ki pa se je Rusija ne boji.

Tinta in elektrika.

V Evropi se vrši priobčevanje misli vsaj 76% po pismih, v 2% po brzojavu in v 22% po telefonu. V Ameriki je vse drugače. Tam vzame telefon 61%, 3/2% brzojav in 38% pismo vseh priobčevanja misli.

«Kava je strašno draga».

Tako tožijo vse gospodinje. Tričetrti del vse kave na svetu pridelava v Braziliji. Vsled preobitega deževja je bila letošnja kavina letina v Braziliji tako pičla, da ne bo zadostovala zahtevam sveta, vrhutega pa ljudje čedalje bolj rabijo kavo. Vsled tega je v teku 6 mesecev zrastle cena kave za 60 od sto.

Predlagamo

Slovanskemu volivnemu odboru, naj začne čimprej nabirati prostovoljne darove za naše žrtve obvolitvah.

Okrog 6000 novih kavalirjev

bo moral imenovati Mussolini, da bo pomiril neutesljive fašiste, ki niso na kandidatski listi za državni zbor.

Temu treba se privaditi.

Torkova Edinost se jezi, da hodi koprski podprefekt dr. Suni na volivne shode, ker da državni funkcionar ne sme biti agitator. Tudi nam bi bilo to prav, da bi bilo tako. Toda tisto pravilo je veljalo v Avstriji, ni pa veljalo nikdar v Italiji. Vsakočasna vlada je vselej uporabljala ves svoj aparat — uradništvo, učiteljstvo — za agitacijo v prilogi vladne liste. Zato hodi Mussolini kot načelnik vlade na shode, hodijo vsi prefekti, vsi podprefekti. Mari ni bil sam tržaški prefekt dr. Crispo-Moncada v Sezani na shodu? Mari ni zbral Mussolini vse župane na uradni sestanek v Rimu, kjer je imel volivni shod? Ako bi bili jutri na vladi socialisti ali Giolitti janci ali komunisti, bi istotako delali.

Francoski tiger strahuje

Nihče ne taji dejstva, da se je Francoska povzpela do vodilne države v Evropi. Francoska država s svojimi 39 milijoni prebivalcev koraka na čelu Evrope. Po svoji duševnosti je stara, pomehkužena, obrabljena. Toda navzlic temu ima danes strašansko moč. Od 1870. leta dalje jo je obhajala samo ena misel, imela je en načrt, prežeta je bila ene misli: maščevati se nad Nemčijo.

Francoska je iznenadila svet.

Zdelo se je že, da bo po španskem vzorcu sedla na naslonjač in da bo premišljevala svojo staro slavo. Pa ni tako. Pozabila je, da so jo v vojni resili angleški in ameriški denar, regimenti in kanoni. Zaverovala se je v misel, da je ona sama zmagala. Zmaga je pijana in ne ve, kaj dela.

Francoska v zgodovini.

Zgodovina nas uči, da se je vsaka francoska zmaga očitovala v volji po vničevanju. Francozi so bili po zmagi kakor poživljeni. Leta 1739. so odkopali trupla lastnih kraljev in so jih pet dni vlačili po mestnih ulicah. Švicarje, ki so bili padli v času francoske revolucije, so raztelesili; čreva so nosili kot znak na gumbnici. In 28. majnika 1870. l. je dal general Gallifet defilirati ujete komunarde, ki jih je bilo 12 vrst. Velel je ustaviti, ustreliti prve dve vrsti, nato je zapovedal, naj druge vrste odkorakajo. Nekaj takega počenja Francoz tudi danes.

Oživeli Napoleonovi načrti.

39 milijonski narod hoče po vsej sili gospodariti, ves svet se mu mora pokoriti. Reko Ren so spremenili v trdnjavo, odkoder gledajo na opustošeno in razvaljeno nemško državo. Ruhrsko ozemlje naj bo «svobodno», naj bo zunanja trdnjava, ki naj omogoči dohod na Severno morje. Mala antanta, Češka, Jugoslavija, Rumunija naj bodo most na vzhod, na orijent, ogromno zračno in pomorsko brodovje pa naj zasigura francosko obal na zapadu. Nemčijo mastijo, sedaj je obrnjena francoska ost proti Angležu. Torej napoleonski načrt. Ko je bil Napoleon na otoku Sv. Helene, je dejal: «Usoda Indije se dela ob Nilu». In Francoska se pripravlja na velik sunek.

Francoska — samostojna orožarnica.

Današnja Francoska ima prednost pred Napoleonovo. Danes je Francoska v vprašanju izdelovanju vojnega materiala popolnoma neodvisna; ona ne potrebuje več tujine.

Železo in premog.

To sta predpogoja za vojno. Francoska ima danes 5 in pol milijonov ton železne rude, Angleška 1 milijon, Nemčija 3 milijono. To glede železa. Kaj pa glede na premog? Francoska

Te vrstice naj veljajo samo v pojasnili, da bi si ne delali v prihodnje iluzij.

NAŠE ŽRTVE.

Skoro vseh dosedanjih naših žrtev so krivi naši slovenski renegati ali odpadniki. V Brdih je zdravnik dotone s pomočjo odpadnikov pretepel 15 fantov. — V Ajdovščini so pri volivnem shodu streljali odpadniki: slovenski delavec Štrancar umira, štirje so ranjeni. — V Rihenbergu so odpadniki tako prestrašili neko starejšo žensko, mater našega zvestega pristasa, da ji je počilo srce in je izdihnila. — Urednika Goriške Straže so aretirali in ga zaprli v Gorici, ker je po slovensko agitiral za našo narodno listo. Izrazimo vsem prizadetim trpečim sobojevnikom svoje sočustvanje, naš narod je z njimi. Mučenstvo pa ne bo zmanjšalo odporne sile našega ljudstva proti potujčenju, narobe, se dvignilo jo bo.

Sleparija in goljufija.

Čisto otročje in smešno je, če kdo veruje, kadar razpravljajo Francozi o krivdi svetovne vojne in o odškodnini, o Porurju itd. To je pesek v oči narodom in nazadnjakom. Te fraze premlevajo Francozi z jezikom, srce pa hoče le eno: gospodariti in gospodariti. To pa skušajo skrivati, zato govorijo in govorijo o drugih rečeh. Nemčija je plačala že 2000 milijonov funtov. S tem denarjem si je Francoska zgradila največje zračno brodovje na svetu. In vsaka milijarda odškodnine, ki jo dajo Nemci, pomeni pomnožitev moči francoske vojne sile. V dveh letih ne bo več konkurenta Francozom. Res je, da bo to trajala le eno dobo, zakaj nemogoče je, da bi moglo trajati dolgo dobo nasilstvo ene države na svetu, toda pomnimo, da podiranje te svetovne moči ne pojde tako lahko od rok. Napoleonovo moč so tudi strli. Toda to je stalo 20 let, na milijone ljudi in milijarde ljudskega premoženja.

Novi obrtni red.

RIM, 3. aprila.

Kakor sem že poročal, se v kratkem odpravi na Primorskem stari avstrijski obrtni red in se upeljejo laški zakoni in običaji. Izgine delitev obrti v proste in koncesionirane, izgine tudi zahteva, da treba dokazati usposobljenosti, preden začne kdo poslovati. Obrtnik, ki bo začel poslovati, bo to samo naznanil trgovski zbornici in ne bo čakal nobenega dovoljenja. Vendar pa bo treba tudi znanprej dobiti licenco za *gostilničarsko* in *zastavljaniško* obrt ter za *posredovalnice dela* ter redno *prevažanje oseb* (potom kočij, avtomobilov itd.).

Dosedanja učeniška in vaješka doba odpade. Pač pa bo obvezna šola za vaje in obrtno-nadaljevalni tečaj. Zakon za trgovska pomočnike zapade, namesto njega stopi v veljavo pogodba zasebnih nameščencev (Contratto d'impiego privato).

Za stavbne mojstre.

V starih deželah obstoji predpis, da se smejo postavljati stavbe samo pod vodstvom inženirja. Koncesij pa za izvrševanje stavbne obrti ni treba. Pravice inženirjev so jasno uzakonjene. Kako bo pri nas? Ali se vse staro zavrže? Ne! Komisija, ki je študirala vprašanje obrtnega reda, je sklenila, naj se v novih deželah ohranijo stavb-

nim mojstrom dosedanje pravice: koncesionirani stavbni in zidariski mojstri bodo smeli tudi nadalje delati načrte in vodili vsako stavbno delo. Ta klavzula bo sprejeta tudi v pravilniku, ki bo izšel v teku tega leta. (R.).

Razbojništvo na cesti med Trstom in Reko

(Spomini na francoske čase).

Glavna cesta med Trstom in Reko je bila proti koncu osemnajstega stoletja postala popotnikom in voznikom zelo nevarna, ker je razbojniška družal iz svojih skrivališč vedno prezala na nje ter je nemoteno drzno napadala in ropala, tako da sta bila promet in potovanje po omenjeni cesti zelo neprijetna in nevarna. Te žalostne razmere so trajale, dokler niso l. 1809. francoske čete zasedle primorske (ilirsk) pokrajine.

Francoski vojskovodja Marmont je dne 24. marca l. 1810. izdal naredbo, s katero je korenito iztrebil tolovajsko družal iz raznih bližnjih istrskih skrivališč.

Naredba glasovitega generala Marmonta se je glasila tako-le:

1. Srenje, lezeče ob glavni cesti med Trstom in Reko, so odgovorne za dogodke, kateri se bodo vršili na njih zemljišču v škodo javne varnosti, prometa in občevarja, odgovorne so za vsak rop, umor itd.

2. Prebivalci omenjenih krajev so porok vsi za enega in eden za vse, t. j. skupno, da se povrne oškodovanim potnikom in voznikom ukradeno blago, vendar s pridržkom, da se jim odškodnina povrne iz premoženja hudo delnikov, ako se ti ovadijo, vjamejo in izročijo pravici.

3. Ako se bode kako tolovajstvo izvršilo, vzelo se bode izmed prebivalcev srenje, na katere tleh se je umor ali rop izvršil, dvakrat toliko mož, kakor je bilo umorjenih, kot poroke, kateri pridejo v zapor v tržaški grad toliko časa, dokler se ne bodo zločinci zasačili in sodnji izročili.

4. Zločinci se bodo obsodili v smrt na vešalih in njih obešena trupla bodo javno izpostavljena na ogled do nedoločnega časa pri dotični glavni cesti na kraju, kateri vodi v njihovo srenjo. Prebivalci dotične srenje so za šest mesecev odgovorni, da trupla ostanejo obešena na mestu, kjer so bila na ogled izpostavljena, pod kaznijo 1000 frankov v korist dobrodelnega zaklada v Trstu.

5. Poveljnik prvega oddelka ilirskih dežel in poglavar načelnštva imata potrebno ukreniti, da se natančno izvrši ta naredba, katera se ima, tiskana v italijanskem in ilirskem (to je slovenskem) jeziku, trikrat zaporodoma objaviti s priznice vsake zupnice in tudi pribiti na cerkvena vrata.

Marmont je potem s pomočjo vojaščin in narodne straže strogo zasledoval in dal poloviti razbojnikove. Obesili so 60 takih razbojnikov tam, kjer so imeli svoja skrivališča in tolovajska gnezda; 12 razbojnikov so usmrtili v Trstu.

Naj se Marmontova naredba presoja kakorkoli, priznati se vsekakor mora, da je bila primerno sredstvo proti razbojništvu ob omenjeni glavni cesti iz Trsta v Reko. Cesta je kmalu potem postala tako varna, da je potnik, potovaje po tej cesti, brezskrbno, po domače rečeno, na dlani roke nosil svoj denar.

Vsled Marmontove stroge odredbe je postala javna varnost bolj zanesljiva in sigurna ne samo na omenjeni glavni cesti, ampak tudi na stranskih, to je občinskih potih, v obližju tržaško-reske ceste. Ker se je tolovajstvo tako strogo kaznovalo, so se ljudje streznili in se lotili poštenega in koristnega dela.

(Jelušič, Slope pri Materiji).

Veličastni shod v Komnu na Krasu

Programni govor kandidata Josipa Bitežnika

Za obrambo slovenske kulture na rodni zemlji!

Za obrambo malega kmeta in delavca!

Za zmago pravice in poštenja v življenju med narodi!

V nedeljo jutraj je prišel kandidat dr. Josip Bitežnik v Sveto pri Komnu, kjer ga je čakalo krog 100 volilcev, ki so ga spremlili v Komen. Dvorana, kjer se je vršil shod, je bila zastrazena po mitih; na vratih so stali oboroženi častniki milice, v dverani je bilo razporejenih krog 30 fašistov. Slovenski volilci so prihitali iz celega sodnega okraja.

Točno ob 3. uri so naši vrli Svečani z Bitežnikom v sredi zasedli dvorano in v par minutah je bila obsirna dvorana nabito polna. Pred dvorano je stalo nad 300 zavednih Kraševcev v četverstopih. tiho, moško. Dr. Bitežnik je v poldrugurnem govoru razvil naš narodni in socialni program.

Viharno navdušenje je zaplalo po dvorani, ko je dr. Bitežnik vzkliknil s Prešernom: Žive naj vsi narodi — ki hrepene dočakat dne — ko bomo vsi Očeta enega sinovi, ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi! Ne več narodi — gospodarji in narodi — hlapci, obsojenci, ampak vsi bratje! Burno so Kraševci vzklikali ideji vesoljnega bratstva med narodi — in za to idejo bo šel Kras v boj, da postane slovensko ljudstvo, ki je danes hlapec, pravi enakopravni brat italijanskega ljudstva.

Tudi to zborovanje je skušal motiti Kalin, sedaj tenenta milice, prej zaupnik pol. društva Edinost, agitator na Proseku. Vzkliknil je drju Bitežniku med govorom, da laže. Vihar ogorenja je pretresal dvorano, Kalin je stal ves blede ob steni, ko ga je Bitežnik pribil ob zid z gromovitim klicem, da glede laži Kalin meri najbrž s svojim bratom. Naš kandidat je pozval orožnike, naj vzdrže red in disciplino. Kr. karabinirji so Kalinu energično ukazali, naj bo tiho, dokler Bitežnik ne konča govora. Vsa dvorana gromovito ploska, naš kandidat govori dalje, vsako višino govora spremlja burno odobravanje zborovalcev. Četrť ure pred koncem Bitežnikovega govora se je Kalin izgubil in ko je predsednik pozval, naj se oglasi gospod, ki je delal medklice, je bilo vse najprej tiho. Dvorana je udarila v velikansko veselost, ko se je razleglo po zborovanju: Oh, njega od nikoder ni!

Govor drja Bitežnika prinašamo le v glavnih stavih, zakaj govor je trajal 1½ uro, ki bi ga morali napohiti v starih Malih listih.

Dragi rojaki!

Dragi slovenski volilci!

S tem, da smo bili priključeni kraljevini Italiji, se je položaj priključenih Slovencev in Hrvatov temeljito spremenil. Spremenil se je zlasti v gospodarskem oziru. Naš kmet je izgubil stare trge za svoje pridelke, novih trgov do danes še ni pridobil! Kaj se? Celo na lastnem domačem trgu izpodriva njegov pridelak, pridelak iz južnih pokrajin kraljevine. Zato je prišlo čisto naravno do občutne gospodarske krize v naši pokrajini in še posebno do vinske krize na Vipavskem, v Brdih in v manjši meri na Krasu.

Kras in celotna naša pokrajina je izgubila svoj Trst, v katerega smo pošiljali svoje sinove in hčere, ki jim nismo mogli dati kruha ne dela na svojem domu.

Naše Primorje, ki je tvorilo prej jug bivše države, je danes potisnjeno na sever kraljevine Italije. Odpadel je vsled tega prej visoko razviti gospodarski promet in še posebno tujski

promet. Ta okolnost je poslabšala neprecenljivo gospodarski položaj primorskega kmeta in delavca in sploh naše narodne celote.

Gospodarske posledice vojne.

Ko smo prišli domov, smo našli svojo zemljo poteptano, razhojeno, kamenito, vsò z zicami pretkano, še krvava je bila od človeške krvi! Našli smo svoje domove vničene in razrušene. Pustili smo daleč na ruskih poljanah svoje najboljše sinove, brate, očete, prijatelje in znanca. Vrnili smo se izmозgani, trudni, lačni, bosí in nagi iz begunskih taborišč in iz fronte na svojo ljubljeno primorsko zemljo, ki jo varujejo trije angeli varuhi: naš oče Triglav, naša bistra Soča in zelena Adrija. Vojna je povzročila v naši deželi in med našim ljudstvom toliko nepopisnega gorja, ki je zahtevalo naravnost ogromno delo vseh naših ljudskih organizacij, našega časopisja in naših zastopnikov v Rimu.

Politične posledice.

Priključeni smo bili državi in naša usoda se je zvezala z usodo italijanskega naroda. Naše ljudstvo ni pred vojno poznalo ne italijanske države in ni poznalo italijanskega naroda, ker ni imelo z njim ne gospodarskih in ne kulturnih stikov. Pa tudi oni niso poznali nas, niso poznali naših potreb, ne naših razmer, NISO POZNALI IN NE POZNAJO ŠE DANES NAŠE SLOVENSKE NARAVE. Zato je večkrat popolnoma naravno, da pride in da je prišlo do nesporazumljenj, do konfliktov, da smo morali in da moramo še vedno prestajati udarce in občutne krivice, ki režejo živo v naše narodno telo na gospodarskem, kulturnem in narodnem polju. Vse državne vlade so delale z nami, z našo kožo nedopustne, za nas žaljive politične poizkuse: vse so nas hotele «asimilirati» in popolnoma prilagoditi vladajočim razmeram in se nise niti potrudile, da bi spoznale opravičenost naše stalne trditve, da ima naša narodna celota TUDI SVOJE SVETE PRAVICE, KI SE JIH NE SMEJO DOTAKNITI NE DRŽAVA IN NE NJENE VLADE. Naša narodna manjšina ima nedotakljive pravice, ona mora izvršiti ravno tako svojo zgodovinsko nalogo kakor vsi drugi narodi. Te naše pravice do samolastnega gospodarskega KULTURNEGA in NARODNEGA življenja so utemeljene v naravi, priznane so nam od Boga in priznava jih danes tudi že VSAKI NARODNI MANJŠINI ves kulturni in civilizirani svet, ne glede na to, V KATERI DRŽAVI živijo prizadete narodne manjšine.

Popolna zakonitost našega dela in naše značajne borbe.

V treh smereh so delale naše ljudske politične organizacije, je delalo naše časopisje in so se borili zastopniki našega ljudstva.

Ogromno delo smo izvršili na gospodarsko-socialnem polju.

Na tem polju zamoremo pokazati naš uspehe, ki predstavljajo milijonske svote. Pomislite na vojno odškodnino! Koliko dela je položila naša ljudska organizacija ravno v hitro in v pravično reševanje vojne odškodnine! Skupno z vsemi italijanskimi strankami smo se uspešno borili za koristi vojnih oškodovancev in dosegli smo za nje danes še neprecenljive gospodarske uspehe. Če bi drugega ne bili dosegli ko samo to,

da se je rok ZA VLAGANJE VOJNO-ODŠKODNINSKIH PROŠENJ podaljšal za eno celo leto, smo priborili že samo s tem vojnim oškodovancem znatno stevilo milijonov. (Fašistovski poročnik, Kalin iz Rihemberga: LAŽETE. Dr. Bitežnik: o naših uspehih in o našem delu pri vojni odškodnini vas lahko poučijo fašistovski zastopniki, ki so se v letu 1921. in 1922. skupno z nami borili za pravice vojnih oškodovancev v Stalnem odboru za zaščito vojnih oškodovancev. Sicer pa ne dovolim nikomur, da bi motil shod. Svoboda besede in volilna svoboda nam je zajamčena po volilnem zakonu in po resnih izjavah, ki jih je podal predsednik države in fašistovske stranke. Mussolini našima zaupnikoma drju Besednjaku in drju Wilfanu.

Spomnite se tudi na brzojavko, ki jo je poslal Mussolini ob priliki shoda, ki ga je sklical poslanec Amendola. («Vi niste se nobeden Amendola»). To je vseeno: italijanski državljani, volilci in kandidat sem, shoda mi ne boste motili; ko končam svoj govor, boste lahko Vi svobodno govorili. Zato bodite discipliniran fašist. (Tisočglava množica viharno ploska). Dr. Bitežnik je pozval tudi druge navzoče fašistovske častnike, da naj opozorijo svojega tovariša, da spoustuje red in disciplino.

Volilci! pomislite na IZMENJAVO DENARJA! Tudi to je velik uspeh naše ljudske organizacije in naših zastopnikov v Rimu. Pomislite na davke, na vinsko krizo, na zakonodajno spremembo, na vojni material i. t. d. Veliko delo smo izvršili za gospodarstvo našega ljudstva, veliko koristi smo mu priborili in veliko zla smo od njega odvrgnili.

Naš boj za slovensko-narodno življenje.

Borili smo se nevstrašeno, energično in značajno za obrambo, razmah in napredek našega narodnega duševnega življenja. Borili smo se za popolno slovensko šolo, za svobodno uporabo slovenskega jezika in za naše kulturne organizacije. In ravno tu smo zadeli na najhujši odpor.

Radi borbe za naše svobodno duševno življenje smo mnogo prenesli, udarec za udarcem je padal na nas.

Toda mi se nismo udali in nismo niti za trenutek popustili v naših zahtevah. Globoko smo bili nverjeni, da mora tudi tu ZMAGATI NAŠA PRAVICA. In naše ljudstvo je stalo v sklenjenih vrstah za obrambo svojih otrok, svoje kulture IN SVOJE DUŠE. Svojega srca in svoje duše ne bomo zatajili nikdar, sebe ne bomo nikdar prezirali in zaničevali.

Naše ljudstvo ni zagrešilo nobenega protidržavnega čina.

Plačevali smo točno davke, dajali armadi svoje sinove in celo italijanski časopisi so pisali, da je naša pokrajina najbolj točna, redna in mirna.

Od naših političnih nasprotnikov, ki se imenujejo slovenske fašiste, nas loči eno: Oni molčijo vedno in k vsemu, kar moramo MI TRPETI KOT SLOVENCII. Molčali so, ko je bil naš jezik izgnan iz sodnij in drugih uradov, niso imeli nobene besede, ko je bila smrtno zadeta naša slovenska šola, usta so si zamažili ko je videmski prefekt Pisenti izdal dekret o dvojezičnosti slovenskega časopisja in ga celo odobraval, jezik jim je bil zavezan, ko je naša izobraževalna

organizacija prestajala mučne udarce. (Ogorčeni vzkliki po vsej dvorani). Proklinjali so našo borbo za deželno in občinsko avtonomije, ki bi bila gotovo v največjo korist države in vse naše dežele. Nevstrašeni junaki slovenski «fašisti» se lahko same sebe prezirajo, toda mi in naše slovensko ljudstvo imamo do SEBE GLOBOKO SPOŠTOVANJE, ONO JE PONOSNO NA SVOJE DRAGOCENE ZAKLADE SRCA IN DUŠE, JE PONOSNO NA SVOJ LEPI SLOVENSKI JEZIK, LJUBI SVOJE GLOBOKE IN ŽIVAHNE PESMI.

Mi vemo, da prezirajo slovenske fašiste mnogi Italijani sami. Kako tudi ne? Saj ni naroda, ki bi bolj cenil svojo državo, svoje velike može: državnike, umetnike, pisatelje, svojo kulturo ko ravno italijanski narod. Zato je tudi popolnoma naravno, da ta narod zaničuje pesameznike, ki se mu hlinijo in ponujajo, četudi izdajajo s tem svoj lasten narod. NAŠE LJUDSTVO HOČE BITI SPOŠTOVANO IN ZAHTEVA, DA SE UVAŽUJEJO NJEGOVE NAJSVE-TEJŠE PRAVICE. (Gromovito odobravanje). Spoštovanje med narodi in ljudstvi je edina zdrava in prava podlaga za njihovo sožitje.

Mi nočemo umreti!

Možje volilci! Dragi Slovenci!

Poglejte na njive in travnike, pomlad prihaja. V globinah zemlje se je čudežno prebudilo življenje. Vesoljna narava se upira smrti, še dobre živali v vaših hlevih trepečejo pred smrtim udarcem. Kajti zakon božji je tak, da hočejo tudi one dolgo uživati božje solnce. In vedno, ko premišlujem o usodi slovenskega ljudstva v Italiji, ko mi pride žalostna misel, da bi to naše ljudstvo moralo umreti, mi stopi pred spomin dogodek, ki sem ga doživel v temni noči na Ruskem.

Še žival se brani.

Hudourniki so udrli v planjavo, povodenj je zalila nizine, velikansko jezero je drlo črez polja, odnašala je cele naselbine. Ponoci smo šli na splavih reševati ljudi in živali iz potopa. Najbolj mi je ostala v spominu krava, ki je tik splava dvignila iz valov črni gobec, iz katerega je šlo zateglo tulenje. Prav ob sebi sem zagledal njene žalostne, od smrtne groze razprte oči.

S tovariši ujetniki sem bil sam v smrtni nevarnosti, kajti burno valovje je potegnilo splav s seboj, zašli smo v vrtince, potem je splav zadel ob pesek in se zaril vanj. Sredi deročega toka smo videli, kako se je od časa do časa dvignil črni gobec krave iz vode; še parkrat je žalostno zatulila, potem je bilo vse tiho, le sivo, okorno truplo je večasi priplavalo na vrh.

Tako je uboga žival do zadnjega diha vpila po življenju. Toda kaj pomeni življenje ene krave, kaj življenje ali smrt vse žive narave? Ena človeška duša je več vredna ko celi svet. Koliko duševnega bogastva, koliko nemimljivih vrednot je pa v celem narodu! Koliko lepih in čudovitih vrednot je v občestvu slovenskega ljudstva v Italiji! Prešeren je v «Zdravici» zapel, naj žive vsi narodi, sinovi enega Očeta, ker za vse je prostora pod božjim solncem. Zakaj bi ravno slovenski narod ne smel živeti, zakaj bi lepa slovenska govornica morala utihniti, zakaj bi ravno mi morali narodno umreti. Ne, nočemo umreti, ne

moremo umreti, na vaših obrazih vidim, iz utripanja slovenskega ljudskega srca slišim: Ne bomo umrli! (Gromovito ploskanje, vzklikanje, ki narašča in traja 10 minut. Še noben Slovenec ni ucajal takega ploskanja).

Da povemo državi in svetu resnico!

Možje volilci, slovanski kandidatje ne prihajamo k vam po glasove. Vi nas poznate, ne od danes, saj je med vami gotovo trest sto ljudi, ki so moji prijatelji. (Ploskanje. Klici: Živel Bitežnik). Vi poznate naše delo, naše načrte, naš program. Mi ne prihajamo k vam prosit, da bi dali glasove lipi, kajti zdi se nam nemogoče in nerazumljivo, da bi se našel Slovenec, ki bi svobodno oddal svoj glas kaki drugi stranki. (Burno pritrjevanje).

Zakaj torej prihajamo slovanski kandidati med svoje volilce? Zato, da povemo ljudstvu resnico, veliko, temeljno resnico: Ti, slovensko ljudstvo imaš sveto, nedotakljivo pravico do narodnega življenja! Dolžno si to pravico braniti, dolžno si braniti svoj jezik, svoje domove, svojo duševnost.

In ZATO prihajamo med vas, da se s tega mesta razlegne klic državi: Spoštuj naše pravice z dejanji! Mi damo državi vso, kar zahteva od nas, ona naj nam da one pravice, ki so zapisane v vesti kulturnega človeštva. To bo v korist državi sami, ojačilo bo njen ugled in tako se bo okrepilo v našem ljudstvu zaupanje v pravičnost vladajočih. (Ploskanje).

Za pravičen sporazum!

Zato smo tu pred vami, da vas spomnimo na vašo dolžnost, da poveste vladi: Tu smo in tu ostanemo! Vi volilci potrdite v svojih glasovih večno voljo slovenskega ljudstva do življenja. (Gromovito odobravanje). Povedali smo možato in odkrito vladi vso resnico, razkrili smo ji svoje srce, tu nas ima, združene s temi skalami in polji, in mi z vso dušo trpečega naroda želimo, da bi postali Italijanskemu narodu enakovredni bratje. Sporazum bo prišel; toda sporazuma ni med gospodarji in hlapci, pravičen sporazum je mogoč le med brati! (Burno pritrjevanje).

Mi bomo vztrajali.

Tudi vam, kraški Slovenci, jasno in odločno povemo: Delo, ki smo ga započeli, bomo vztrajno nadaljevali. Naše delo gre v treh smereh: za obrambo slovenske kulture na rodni zemlji, za obrambo malega kmeta in delavca, za zmago pravice in poštenja v vsem življenju. (Viharno pritrjevanje). Od tega dela ne bomo odstopili, naj pride nad nas kar hoče; res je, da nima slovensko ljudstvo ne srebra ne zlata, a ima dušo in čist značaj. Zato bo slovensko ljudstvo vztrajalo pri svojih zahtevah, zato bomo mi vztrajali pri svojem delu. Z vso pravico bi nas plemenito italijansko ljudstvo lahko pljuvalo in teptalo, ko bi mi Slovenci prodali svojo dušo, svojo čast, interese naših družin, koristi bodočih rodov za skledo obljub in groženj. (Po vsej dvorani gromovito plosk).

Apel na Kraševce.

Država in vlada potrebuje slovenske zastopnike, može iz srede slovenskega ljudstva, ki stalno uživajo polno zaupanje domačinov. **LE TI SLOVENSKI MOŽJE BODO PRAVI TOLMAČI VAŠIH ŽELJA IN POTREB IN EDINI SPOSOBNI POSREDOVALCI MED VLADO IN LJUDSTVOM.** (Klici: Tako je! Burno ploskanje).

Ko boste torej šli 6. aprila na volišče, ne boste oddali glasu osebam, dali boste svoj glas in svoje srce slovenskemu ljudstvu. Kajti v tej zgodovinski uri ne gre za naše minljive osebe, ki pridejo in grede, gre za to, kar je večno in neumrljivo: za slovenski duh, za slovensko kulturo, za srečo bodočih rodov. Kraševci, izpolnite svojo dolžnost! (Gromovito pritrjevanje. Ves zbor navdušeno ploska).

Kako so sklene glasovnica?

Petkrat boš glasovnico zvil in enkrat zalimal. Slika ti kaže, kako se to stori. Pisica ali strelica ti kaže, proti kateri strani upogneš papir: prvič upogneš spodnji tretji del navzgor; drugič upogneš levi rob proti sredi; četrto upogneš gorenji del navzdol. (Repek, ki je stirioglat in je zgoraj na levi, pusti, naj le ven gleda!). Končno ti ostane še ozek rob na vrhu, ki se osline in zalima, da bo glasovnica zaprta kakor pismo.

1500 zborovalcev v Idriji
Odpadnik na sramotnem odru

V nedeljo se je priredil volivni shod v Idriji. 1500 volivcev je prišlo na shod. Prve vrste so zavzeli laški fašisti, med katerimi je bil odpadnik Peternel. Dr. Bitežnik je imel zopet nov, originalen govor. 1500 volivcev je za vsakim stavkom burno ploskalo. Veselje je žarelo iz 1500 že leta ponizanih in razžaljenih slovenskih src. Neizbrisni pa ostanejo trenutki, ko je dr. Bitežnik postavil na sramotni oder Peternela. Peternel piše namreč v svoji iz Vidma plačani «Novi dobi», da slovensko ljudstvo ne mara svojih voditeljev, da je proti njim. Dr. Bitežnik se je zato ob silni napetosti vseh zborovalcev obrnil na Peternela s tem apelom:

«Danes imamo v svoji sredi gospoda Peternelija. Da ne bo več predrzno širil v svojem listu lazi po naročilu njegovih gospodarjev, pozivljamo slovenske volilce mesta Idrije, da mu odgovorite: Ali vi odobrujete delo svojih ljudskih organizacij, ali se strinjate z delavnim programom, ki so ga slovenski javni delavci do danes izvrševali, in ki ga bodo udeleževali tudi v bodočnosti, ali niso naše zahteve vaše zahteve, ali ste z nami, ali proti nam? (Klici: Mi smo z vami. Bog živi slovenske javne delavce. Burno pritrjevanje in ploskanje. Vsa dvorana je grmela od «živio» in dolgega ploskanja). Dobili ste primeren odgovor g. Peterneli in pričakujem od vas, da ne boste več lagaliv svojem listu, na shodih in v trenutkih, ko nas ovajate svojim gospodarjem. Tak odgovor čobite vi in vaši tovariši, ki vam pomagajo opravljati vohunsko delo nasproti slovenskemu ljudstvu, danes na 14 velikih volivnih shodih. Ta odgovor vam bodo dali vsi Slovenci in Hrvati na dan 6. aprila.» (Burno pritrjevanje in ploskanje polne dvorane).

Peternel pade drugič pod križem.

Govoril je nato goriški urednik Janko Kralj v imenu goriškega političnega društva. Govoril je o našem šolstvu, o naši kulturi. Peternel ugovarja kakor petelin. To razburi vso dvorano. V tem trenutku se obrne Janko Kralj proti Peternelu in spregovori:

«Dragi rojaki, tu med nami je zastopnik skupine, ki pravi, da je slovenska. Mi smo javno in odkrito razjasnili svoje stališče glede slovenske sole in glede slovenskega kulturnega življenja. Zato smemo zahtevati, da tudi g. Peternel javno in jasno pove, kaj misli v teh življenjskih prasanjih našega ljudstva. Tu pred vami, slovenski možje, stavim g. Peternelu javna prasanja:

- 1.) Ali ste Vi, g. Peternel, za to, da bodi ljudska šola v slovenskih krajih popolnoma slovenska?
- 2.) Ali ste Vi, g. Peternel, za to, da se slovenski Idriji vrne slovenska realka in slovenska gimnazija?
- 3.) Ali ste Vi, g. Peternel, za to, da se slovenska prosvetna protipostavno zatirajo?

Peternel: Jaz Vam, gosp. Kralj, nisem podrejen in nisem dolžan odgovarjati na Vaša prasanja. (Dvorana bukne v smeh).

Govornik: Če ne marate odgovoriti, je vaš molk najbolj kričeč odgovor. (Ploskanje).

Če se z nami strinjate, se morate nemudoma ločiti od svojih političnih tovarišev, — če ste nam nasproten, potem je bila Vaša izjava v Cerknem, da ste Slovenec, velika laž.» (Burno dolgotrajno ploskanje).

Lipov list in gorski cvet.

(Dva Brkina na poti v Bistrico).

Oni dan sem bil po opravkih v Bistrici. Na cesti srečam starega Lukača, pa ga nagovorim: «No, kompare, kaj pa pri vas dešče, koga bomo volili v nedeljo?» — Pa mi je odgovoril: «Veš, tako govore nekteri, da lipe in listega cvetja ne bodo volili. To smo že zadnjikrat volili, pa smo vseeno reveži ostali. Pravijo, da naj poskusimo to rajžo kakšno drugo figuro. Eni bodo volili lopato».

Jaz: «Povej mi, Lukač, kaj ta lopata pomeni?»

Lukač: «Kaj naj dem? Bi dejal, da je taka stranka, da spoštuje kmečki stan in bo kaj za nas kmete naredila. Zato ima lopato namalano, bi dejal».

Jaz: «Čuj, kompare, imaš-li doma kakšno lopato?»

Lukač: «Počemu šemeriš? Lopato ima vsak. Še v farovžu sem jo videl».

Jaz: «Povej, Lukač, ali imaš lopato s kranceljnom?»

Lukač: «Če hočeš, da ostaneva prijatelja, ne norčuj se preveč; kaj bi krancelj na lopati!»

Jaz: «Vidiš, kompare, da tisti, ki so lopato namalali s kranceljnom, ne vedo nič od kmeta in njegovih težav. To so laški republikanci. Ta stranka tudi pri Italijanih nič ne pomeni. Za slovenskega kmeta pa ta stranka ne ve nič, še manj kot nič».

Lukač: «Bom pa kladivo in srp. To pomeni delavca in kmeta. Morebiti so tisti boljši. Kmečko stranko moramo. Gospode ne bom volil več, ti poverim».

Jaz: «Zato pa nikaner ne voli socialistov in komunistov. Ti so že imeli leta 1920. skoroda vso moč v rokah, pa so vse zafurali, ker so iskali samo sebe in svoje dobičke. Oni so krivi, da so prišli fašisti navrh».

Lukač: «Vse mi zvržeš. Butare s se-

kiro tudi ne bom volil, ker tiste tiče pa že poznam bolj od blizu. Kaj naj pa volim? Pa povej ti, kako bi bilo najbolj prav!»

Jaz: «Edina stranka, ki je postavila za kandidate slovenske može, je tista, ki ima lipov list in gorski cvet, očnico. Vse druge stranke so postavile samo Italijane. Zmerom je boljše imeti za poslanca svojega človeka kakor pa tujega. Če pride on med nas, ali mi k njemu, se bomo vsaj v domačem jeziku pogovorili».

Lukač: «Saj bi še najraje volil naše, srce in pamet mi veleva, ampak to me jezi, ko nič ne vidim, da bi bilo s tem kaj pomagano za kmeta».

Jaz: «Poslanci že s tem veliko dobrega store, ker marsikaj slabega odvrnejo; lahko bi se nam še hujše godilo. Poslanci so tista trobenta, ki pred celim svetom razglaša krivice, ki se nam gode. Rečem ti, gorje nam, kadar ne bomo imeli nobenega svojega poslanca več. Pa so to rajžo med kandidati taki možje, ki se lahko zanesemo nanje: Besednjak je voditelj goriških kmetov, Bitežnik je pa že na Ruskem pomagal zemljo deliti, Podgornik je pa kmečki inženir».

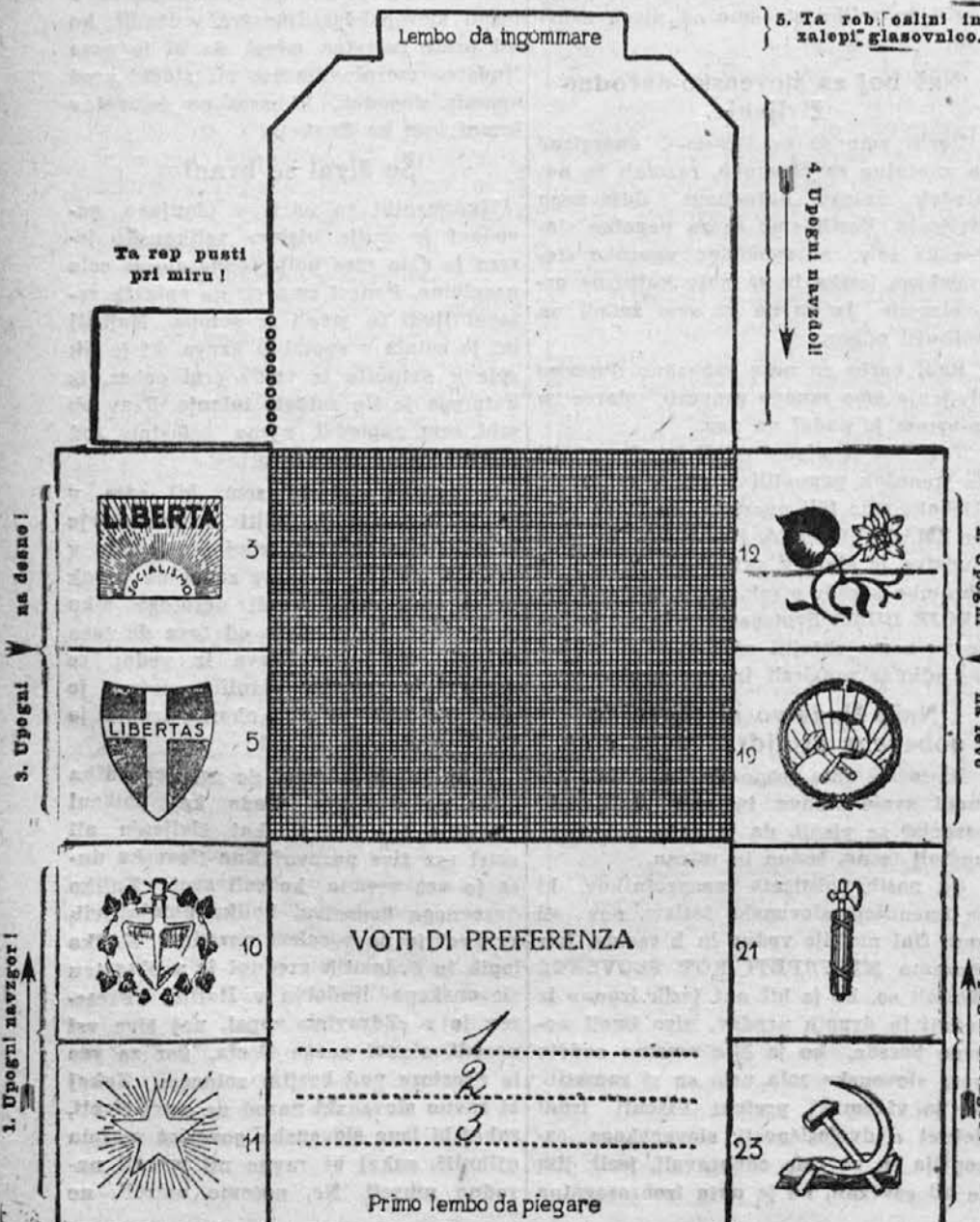
Lukač: «Vidim, da pametno govoriš. Si me prav potolažil, posebno ko mi poveš, da so tudi možje kmečkega zaupanja med našimi kandidati. Takih nam je treba».

Jaz: «Povej tudi drugim po vasi, da ne bi kdo zašemeril. Bi prišla cela vas v slabo ime».

Lukač: «Ne boj se zame; za slovensko in kmečko stvar ne bom šparal besed».

Ko sva šla zunaj Bistrice narazen, je Lukač od same korajže začel popevati:

Sloven'e Slovenca vabi,
naj volit ne pozabi.
Le lipov list in gorski cvet
to rajžo voli kmečki svet!

K največji narodni dolžnosti. Sledite glasu srca in oddajte glas slovenski stranki!

Dr. Stojan Brajša govori narodu

Veličastni shod pri S. Ivanu in Pavlu v Istri

Dragi moj narod!

«Veseli me, da ste se zbrali iz vse pazinske okolice v tako velikanskem številu, da prisostvujete volivnemu zboru. Pozdravljam vas najpristržneje kot predsednik «Političnega društva za Hrvate in Slovence v Istri». Dejstvo, da ste tako mnogoštevilno prišli na zbor, je zame dokaz, da v vas živi bratska zavest, ki je že v prvih začetkih narodnega preporoda našega ljudstva v Istri dičila Hrvate istrskega okraja. Ta okolnost vzbuja v meni trdno zaupanje, da boste pri volitvah 6. aprila dokazali, da ste ostali in da ostanete odločni in neustrašeni bojevniki za naše narodne pravice.

Zakaj pojdemo volit?

«Tako me vprašate, in prav je, da me tako vprašate. Kakor *zavedni volivci* hočete, da greste na volišče ne kot ljudje, ki se dajo po besedah svojih voditeljev slepo voditi, marveč kot razumni ljudje, ki hočejo jasno vedeti, zakaj gredo na volišče. Uspeh politične borbe odvisi od jasnih političnih načel. Ta jasna, dobro premišljena politična načela ustvarjajo trdno, dobro disciplinirano falango, ki se zaveda, da prej ali kasneje s svojo žilavo in dosledno borbo mora zmagati. Zato je moja dolžnost, da vam razjasnim načela, ki so nas vodila, ko smo se odločili, da stopimo v volivno borbo. Načela, ki vam jih bom razložil, so načela, ki nam niso bila pred očmi samo pred volitvami, ampak ki so temelj vse naše politike v Italiji».

Mi ljubimo svoj jezik in svojo zemljo.

«Gotovo je, da tvorimo mi Slovani v Italiji poseben narod. Izhajamo od istih pradedov, imamo isto zgodovino, iste vzore, isto mišljenje in čustvovanje, zlasti pa isti jezik. Vsa ta svojstva, ki povzročujejo, da smo poseben narod, nazivljemo narodnost. Božja previdnost je razdelila človeštvo v narode, ter je tako povzročila, da se med narodi razvija zdravo tekmovanje, ki je izvor vsakega socialnega, družabnega napredka. Jasno je, da moramo ljubiti zemljo, na kateri smo se rodili, kjer smo se vzgojili, jasno je, da moramo ljubiti domače ognjišče, materinski jezik, domače običaje, narodno mišljenje in čustvovanje, vse posamezne člane našega naroda, s katerimi nas veže ista kri, isti jezik, ista duša».

To je naša pravica.

«Vsak človek ima pravico, da razvija svojo osebnost; to pravico ima vsaka družina, isto pravico imajo tudi vse družine, ki tvorijo narod. Zato ima vsak narod pravico, da vzdrži svoj narodni jezik v šolah, v uradih in splošno v javnem življenju, da goji svojo lastno narodno kulturo. To pravico imamo tudi mi Slovani v Italiji. Italijanska država nam ne more kratiiti te pravice, dokler se ne pregrešimo proti družabni pravici, to je, dokler se ne zadiramo v pravico drugega naroda, v našem slučaju, dokler ne žalimo pravice italijanskega naroda».

Slovani in Italijani.

«Govoreč o narodnosti smatram za potrebno, da spregovorim tudi o našem razmerju do Italijanov, ki tvorijo ogromno večino v naši državi. Iskreno vam povem, da sem nasprotnik nacionalizma, to je pretirane ljubezni do naroda. Pravzaprav pretirana ljubezen do naroda ni več ljubezen, marveč sebičnost.

Kakor obsojam sebičnost pri posamezniku, tako jo obsojam pri narodu. V tekmovanju med narodi mora za-

vladati krščanska pravičnost. Ako se narodi ne bodo držali te pravičnosti, potem bo nastal boj vseh proti vsem, tedaj zavlada mesto ljubezen grobo nasilje. Narodi se ne bodo mogli mirno razvijati in se bližati k večjemu napredku ter tako koristiti sebi in človeštvu, marveč se bodo prej ali slej napadli; nastale bodo strahovite vojne, hujše kot je bila svetovna vojna, in tako se bodo porazgubile one pridobitve, ki si jih je človeštvo pridobilo s težkim trudom in velikimi žrtvami. V politiki mora tedaj zavladati krščanska pravičnost. Ta krščanska pravičnost mora končno voditi narod v razmerju do drugega naroda».

Naša želja in zahteva.

«Izhajajoč s tega stališča presojam tudi naše razmerje do Italijanov. Mi ne želimo nič drugega, kakor da bi bili Lah! napram nam pravični, a mi od svoje strani poudarjamo, da smo se trudili in da bo vsa naša narodna borba nadahnjena po krščanski pravičnosti. V tej borbi imamo in bomo imeli pred očmi vedno besede našega velikega pesnika Preradovića: «Tudje poštuj, a svojim se diči». — tuje spoštuj, s svojim se ponašaj! — Mi nismo nasprotniki laškega jezika, temveč želimo, da se naši otroci naučijo tudi italijanski jezik. Toda dete se mora najprej naučiti svoj jezik, potem šele laški. Sam pesnik in pisatelj «Edmon-

Naše gospodarske potrebe

Dr. Brajša govori nadalje:

«Sami Italijani priznavajo, da Istra spada med najbolj zanemarjene dežele naše države. Ako gremo dandanes skozi Istro, moremo to opaziti pri vsakem koraku. Istrski kmet je zopet padel v težke dolgove. Za časa vojske je naš kmet izplačal vse dolgove, ali po vojni se je moral zopet zadolžiti, da more zadostiti svojim najbolj nujnim potrebam».

Vprašanje našega vina.

«Glavni proizvod naše dežele je vino. Pod Avstrijo je naš seljak prodal vino, z izkupičkom je plačal davke, kupil koruze, krompirja, kapusa, sploh vse, kar je potreboval, a mu zemlja ni dala. Bogastvo seljaka se je merilo po količini vina. Naše vino se je izvažalo na Kranjsko, Štajersko, na Dunaj, na Češko. Po zlomu starega cesarstva smo zgubili vse trge. Vrhutega je začelo našemu vinu konkurirati vino iz starih laških pokrajin. Naše vino leži nerazprodano v kletih. V tej vinski krizi se moramo preorientirati. Ne smemo zapustiti vinogradništva, pač pa moramo proizvajati le finejša in močnejša vina. Da se bo moglo naše vino izvažati v inostranstvo, morajo naši poslanci napeti vse sile, da naša država sklene ugodne pogodbe z državami, v katere bi mogli vino izvažati».

Začnimo z drugimi kulturami!

«Naše ljudstvo se mora posvetiti še v večji meri drugim kulturam: gojiti sadje, oljke, vrtnine itd. V prejšnjih časih so se naši Istrani dosti pečali s svilorejjo. Zapustili so jo, da bi se posvetili bolj vinogradništvu. Sedaj pa je treba, da se povrnemo k stari svilorejji; zato pa je zelo potrebno, da se sadijo murve.

Čebelarstvo je pri nas zelo malo razširjeno, dasiravno se šteje naš med prve vrste medu. Nekateri čebelarji dobivajo po več tisočakov na leto. Tudi čebelarstva naj bi se poprijeli v večji meri».

do de Amicis» pravi: «Nikdar ne bo dovolj prepričan o tej resnici: da se ne uči z ljubeznijo, da se tujega jezika nikdar ne nauči dobro tisti, ki se ni poprej z ljubeznijo in dobro naučil svojega jezika». (Ma non sarei mai abbastanza persuaso di questa verità: che non si studia con amore, che non s'impara bene nessuna lingua straniera, se non s'è prima studiato con amore e imparato bene la propria. Edm. de Amicis, Idioma gentile. str. 20.)»

Krščanska mera.

Splošno rečeno: politika enega naroda napram drugemu narodu ne sme biti politika zavisti, pohlepa, narodne sebičnosti, nasilja, ampak politika krščanske pravičnosti in ljubezni. Taka politika krščanske pravičnosti in ljubezni pa je naša politika napram laškemu narodu».

Nismo proti državi.

«Eden najbolj glavnih ugovorov, ki ga nam očitajo Italijani, je, da smo mi proti državi. To ni resnica! Mi se sklicujemo na svoje neoporečno obnašanje naših ljudij kot italijanskih državljanov; vestno smo vršili in bomo tudi naprej vršili kot podaniki Italije svoje državljanske dolžnosti, toda naravno je, da se bomo kot svobodni in enakopravni državljani Italije posluževali onih pravic, ki jih daje zakon vsem državljanom».

Živinoreja naša pomoč

«Zelo izdaten vir dohodkov bi mogla postati živinoreja in ž njo združeno mlekarstvo. Vlada bi nam morala priskrbeti dobre krave mlekarice, mi pa bi morali zboljšati naše travnike in pašnike v dolinah okrog Buzeta, Roča, Motovuna, Pazina, da pridemo do boljše krme.

Ni pa dovolj, da pridemo do mleka, treba je, da ga spravimo v denar. Tega pa ne dosežemo brez mlekarskih zadrug, ki bi imele nalogo, da se mleko zbira in prodaja v naravi, kar pa se ne da prodati, bi se moralo porabiti za izdelovanje masla, sira itd.

V dolini Raše okoli čepiškega jezera imamo dosti konjskega sena, pa bi se morali bolj pečati s konjerejo. Država potrebuje konjev. Zakaj bi ji mi ne prodajali konjev in tako nekaj zaslužili?»

Sadimo tobak!

«V zapadni Istri, kjer je zemlja rdeča in plitva, bi mogli saditi tobak, ki bi donasal redne dohodke. Doslej država ni podpirala sajenja tobaka. Mi pa znamo, da Italija uvaža tobak iz inostranstva. Zakaj ne bi ona podpirala sajenja tobaka, da bi tako pomagala kmetu in obenem bi se osamosvojila, tako da bi ne bila več odvisna od tujine. Naloga poslancev bo, da v tej smeri vplivajo na vlado».

Istra brez cest.

«Eden prvih pogojev za gospodarski razvoj Istre so ceste. Toda prav v tem oziru je Istra silno zanemarjena, pomislimo le na našo Čičarijo. Ceste so v takem stanju, da je groza».

Naravnih zaladi Istre

«Istra ni po naravi tako revna zemlja kakor se splošno misli. Istra hrani v zemlji velike zaklade, boksit, in premog; ravno v tem pogledu moramo reči, da je Istra s premogom najbolj bogata dežela v Italiji. Premogokop v Labinju, ki je bil še pred kratkim zaprt, se je na novo otvoril

in vlade dolžnost je, da podpira Istro s tem, da kupuje premog iz Labinja».

Oklenimo se domačih zadrug!

«Bodočnost našega naroda v Istri počiva na poljedelstvu. Naši seljaki se bodo gospodarsko okrepili, le če se združijo v zadruge. Večina sedanjih zadrug v Istri je denarnih, so posojilnice in hranilnice. Posojilnice so popolnoma ubile oderuštvo v Istri, ki je prej bujno cvetelo in ustvarjalo iz naših ljudi sužnje kapitalistov. Posojilnice varujejo našega kmeta od kapitalističnih krempļjev, ga krepijo v gospodarskem pogledu in ga učijo štediti. V Istri potrebujemo še drugih vrst zadrug, na pr. vinarskih zadrug, ki bi morale prodajati vino v mesta in tako izločiti nepotrebne posredovalnice. Ako se pri nas razvije živinoreja, bomo potrebovali živinorejske zadruge, da se brigajo za dobre pasme, za vzorne hleve in gnojišča. O mlekarskih zadrugah sem že govoril.

Zadružništvo bo vzgojilo in ojačilo našega kmeta v gospodarskem oziru in ga bo gospodarsko osamosvojilo. Država pa naj zadružništvo podpira, zlasti tako, da čimprej izda za vso državo zadružni zakon, ki naj se sestavi na podlagi izkustev strokovnjakov; ta zakon bo stopil na mesto avstrijskega zadružnega zakona od 9. aprila 1873».

Zadružni zakon in Italija.

«Naše poslance čaka torej zadača velike odgovornosti, da sodelujejo pri sestavi tega zakona ter da dobijo od vlade čim večjo pomoč za naše zadruge. Vse moderne države podpirajo zadruge z vsemi silami, ker se zavedajo, da je zadružništvo glavni sleber kmečkenga gospodarstva, ki je temelj državnega gospodarstva».

Dalekovidnost drja Laginje.

«Našim posojilnicam bo vlada še tekom tega leta izmenjala krone, kakor je obljubila. Ko zadruge dobijo denar, je treba, da ga kolikor mogoče porabijo za to, da napredujejo, da podprejo ustanovitev zadrug drugih vrst. Dr. Matko Laginja, oče istrskega zadružništva, je z bistrim očesom videl veliko važnost zadružništva za Istro. Naša naloga je, da zadružništvo, ki mu je dr. Laginja postavil temelje, okrepimo in razširimo in tako ustvarimo gotov temelj našemu narodnemu gospodarstvu».

Temelj naše narodne borbe.

Dr. Brajša govori nadalje:

«Jasno je, dragi seljaki, da vodi naš narod v Istri težko borbo za obstanek. Živimo v državi, v kateri smo neznatno manjšina napram 40 milijonskemu narodu. Kljub temu verujemo, da se bomo mi Slovani obdržali v teh krajih kot narod, ako nam ostane duša čista in nepokvarjena, ako ostanemo zvesti veri svojih očetov. Škof Mahnič je nekoč spominjal na križ, ki se je prikazal cesarju Konstantinu. Na križu je stal napis: «V tem znamenju boš zmagal». — Glej, moj narod — pravi škof Mahnič, — v tem znamenju boš zmagal tudi ti! Zaupaj, narod, ta križ te bo dovedel do zmage, do vstajenja. — Tudi mi smo globoko uverjeni, da ostanemo Slovani v Italiji to, kar smo, Slovani. Toda samo tedaj, ako bomo v borbi, ki jo bomo morali voditi z neješnjimi sredstvi, črpali moralno moč v krščanstvu».

K največji narodni dolžnosti. Sledite glasu srca in oddajte glas slovenski stranki!

Pogoj našega narodnega obstanka.

«Da je krščanstvo res ona moč, ki je sposobna vlti malim narodom, rekel bi, nadnaravno moč v težki borbi za obstanek, nam jasno dokazuje zgodovina irskega naroda. Na ta narod so se že Angleži vrgli z vsemi silami za časa angleške kraljice Elizabete (1558 do 1603). Začela so se strašna preganjanja, o katerih pravijo zgodovinarji, da še ni bilo nikdar takih. Angleži so z vsemi silami delovali nato, da se irski narod iztrebi. V to svrhu so ga hoteli zlasti gospodarsko vničiti, ker so znali, da potem gotovo propade. Odvzeli so Irce devet desetih zemlje in so jo dali Angležem. Irec je bil v vsem zapostavljen. Irecu je bila omejena trgovina, obrt, Irec ni smel ne voliti ne voljen biti, Irec ni smel postati sodnik ne odvetnik ne navaden stražnik».

Irski narod je svoboden.

«In vendar Irec ni omagal. Irski narod je vodil borbo z vso vztrajnostjo dobrih 250 let in po nedopovedljivih težavah je leta 1829. dosegel politično enakopravnost. Danes pa uživa irski narod tisto politično svobodo, na podlagi katere mu je mogoče, da se popolnoma razvija na gospodarskem, kulturnem in političnem polju.

Krščanstvo je Irce rešilo.

Kako je moglo priti do tega? Kje je imel irski narod tako moč? Tista sila, ki ni dopustila, da bi Irce obupovali v težkem boju za obstanek, tista sila, ki je ta narod tešila v najtežjih časih, tista sila, ki je Irce dovedla do zmage, je bilo krščanstvo. Poglejte v zgodovino Ircev in videli boste, da je tako. Ako hočemo mi Slovani vztrajati v težki borbi, moramo priti do tiste

moči, ki jo je imel irski narod. Ta sila bo vzdržala čisto in nepokvarjeno dušo našega naroda, ta sila nam bo dala ono odporno moč, ono odločnost in neustrašenost, ki sta nam neobhodno potrebni, da se naše narodne pravice ostvari. Na tej sili zida tudi naša narodna stranka svojo narodno politiko, gradi bodočnost našega naroda».

Vsi na volitve!

«Zopet ste poklicani, da izvršite svojo narodno dolžnost, da pojdete na volitve! 6. april je tisti slavnostni dan, oni prazni dan, ko bo naš narod pokazal, da je zrel, da je narod, ki si je v svesti svojih pravic in svojih dolžnosti. V resnici je volivna pravica ena izmed najvažnejših pravic v moderni državi.

Ljudje naše krvi.

Zato se moramo tudi mi poslužiti teh pravic, da izberemo svoje ljudi, ljudi naše krvi; ljudi, ki so se rodili na naši zemlji, ki so bili tukaj vzgojeni, ki poznajo naše razmere, ki so pripravljeni, da se nesebično in požrtvovalno posvetijo tisti vzvišeni nalogi, ki jo bodo vršili kot poslanci v rimskem parlamentu. Oni bodo v Rimu glasniki naših želj naših skrbi, našega trpljenja, glasniki duše našega naroda v Italiji. Dokažimo na dan 6. aprila, da v Italiji živi narod naš slovanski, ki se zaveda svojih pravic, narod, ki je pripravljen vse žrtvovati za svoje pravice, narod, ki je tu in ki hoče kot svoboden narod tukaj tudi ostati!»

(Govor je narod neprestano odobral, ob koncu pa ni hotelo biti konca ploskanju in vzklikanju).

Herpelje, Kozina in okolica.

Herpeljska cona.

Tako se imenuje snoparska komanda v Herpeljah. Snoparji so strašno pridni in letajo po vaseh agitirali. Slavna herpeljska cona je izdala — ne ustrašite se — slovenske letake. Tako je slovenščina postala uradni jezik fašistov. To si bomo zapomnili in od tega uradnega jezika ne odstopimo nikdar, tudi po volitvah ne. Letak nas tudi poziva kar naravnost z nezaslišano besedo: «Slovinci!» Hvala gospodom za priznanje, obljubimo tudi naprej ostati Slovenci. Zato bomo tudi slovenske može volili v državni zbor, Italijani pa naj volijo italijanske, pa bo mirna Bosna.

Letake spravite!

Kdor dobi v roke snoparski letak v lepi slovenščini čedno natisnjen, naj ga doma skrbno spravi. Čez 7 let pride vse prav. Brž po volitvah bodo vrli zemljemerci pripravili količke in konope, ceste se bodo delale, kadar bo volja božja, in revežu bodo po vseh uradih kazali staro prevzetnost in zaničevanje. Po volitvah bodo snop razvezali in pokazali palice. Takrat bo samo še slovenski poslanec, ki se bo kaj pobrigal, da odvrne udarce. In ko vam bodo branili slovensko govoriti, pokazali jim boste volilni letak, izdan od fašistov samih. Ta letak bodo tudi slovenski zastopniki pokazali Mussoliniju in zahtevali, da se dovoli slovenščini pravica po vseh uradih: če je dobra pred volitvami, mora biti tudi po volitvah.

Podučite nevedne!

Herpeljska cona agitira s praznimi obljubami: v Danah so obetali cesto, na Golcu so se hvalili, da bodo dovolili sekati drva in pasti kože po gozdu. Take obljube so za otroke; samo bedak jih more verjeti. Vi zavedni volivci, stopite od moza do moza okoli sosedov in prijateljev, poučite jih kako morajo voliti in dopovejte jim, da kdor noče zatajiti svojega rodu, mora voliti samo slovenske može in nobenih drugih.

Deseti brat
pri Katri na Pivkl.

Uni dan s'm djau: set s'm usega tega, trejba j't pogledat spejt an bot kej dejtaju Piučani. Sej s'm abluhu, de bum ze an bot pršu ob cajti na Piučo V cegi ni blo neje posejbnega. Ses sem-peterskega štaracija s'm sou prou vseu prout Petelinski vasi. Stoupu s'm h materi Katri, de s' kej pomejnimo. Bi reku, bi djau, mi je pravla vsih surt rejči. Tudi de uoni ne nučejo več no-bejnega pajdarja al dohtarja, kut s' prau. Jemajo, de bi vrag uzeu, tam blejz ano babišče, hteri hodjo po svejte in racnije. Pej, de prau: boleljen ti prroma s šnelcugam, a po pouzevo lejeze nazaj. Trejba jemet potrplejna anu dejlat use kar uona zapovejda. Strejla, s'm djau, tu je dobr znat, povejdu bum našm ldem nej ne hodjo veje dohtarjam dajet lejre, k'su bulje pajdrce na svejt, k majo črne bukve an znajo rejšit človejka t'hude smrti.

Uprašu s'm kaku drgač? Slabi cajti su pršli na nas. Tulki dauki komunski, a neč s' ne prsluži. Vrejme je zmir slabu anu v guozdi je skor 2 m snejga. Anu zdej praujo, de bumo mogli plajčat tudi menazu, rajz an fzou, fzou an rajz, k' pojedjo t' mejhni uotroc u šuol. Hudič, sem prašou, kej tle pu šulah dajo šularjem jest? Pr nas ni tejga Sej tud tje u šan Pejtri ne usem, same tisti drobnariji k' huodi u šolo rek-kr-kr pej kaku s' rejče? A, mat, kere-tori se prav, po naše b' s' djalu mejhner-vrt'c, tku pr ani glihi. Ja duost uotrok? I sevejda jh je duost, sej jih z drejgih vasi uokol prfurajo zjetre z uozom anu popoudan jh pridjo jeskt.

Do plača furmana? Ej, plača, sej jh uočetje sami prfurajo. Zakej su se pej zapisajli, sej ni pr mus, de morjo poslajt tisto drobnarijo u kertori? Ja, jes ne znam, kej tu pomejni! Na, zadost m'je, zdej mi je Piuča zadost, prou zadost, prov zadost. Zbugam, Katra!

Kandidatska lista Slovanskega volivnega odbora.

1. **Dr. JOSIP WILFAN**, predsednik Pol. društva Edinost v Trstu, odvetnik.
2. **Dr. ENGELBERT BESEDNJAK**, predsednik Pol. društva Edinost za Slované v Italiji s sedežem v Gorici, glavni urednik „Goriške Straže“
3. **Dr. ULIKSE STANGER**, odvetnik.
4. **Dr. STOJAN BRAJŠA**, predsednik Pol. društva za Hrvate in Slovence v Istri, odvetnik.
5. **ANTON PODGORNİK**, agrarni inženir v Gorici.
6. **Dr. JOSIP BITEŽNIK**, glavni tajnik Kmečko-delavske zveze za Primorsko.

Kaj nam z dežele pišejo

STANJEL.

Iz radovednosti in zato, da bom poročal, sem šel poslušat v nedeljo volivni shod, ki ga je sklical snop. Prišel je nepoznan tujec, otvoril shod, ga vodil in zaključil. Govoril je seveda v nam tujem jeziku. Toliko sem razumel, da je obljubil vse, kar si človek more želeti. Seveda veljajo obljube samo za ta teden, potem skopnijo kakor sneg, kadar prisije solnce. Tiho je bilo, ko je govoril in ko je končal. Vse mirno. Tako bo tudi 6. aprila. Mi bomo vsi složno za lipo volili, ker nočemo biti odpadniki.

NOVOKRAČINA pri Jelšanah.

Pri nas so nekateri, ki agitirajo za kladio in srp. Zdi se nam reve, ker so pozabili, kako so bili komunisti leta 1920. v Italiji na vrhu; lahko bi zavzeli vlado, pa tega niso marali. Le eden je bil, ki je hotel vlado zavzeti, komunistični poslanec Tuntar iz Gorice. Ta stranka ga je vrgla iz svoje srede. Takrat so morali storiti, ne pa sedaj pridigati. Kar je zavednih Slovencev, bomo vsi lipo volili, ker so v njej tudi taki možje, ki so vredni kmečkega zaupanja.

ZGONIK (zakasnelo).

Na Jozefovo smo imeli pri nas veliko cerkveno slavnost. Kipar Moroder iz Gródenske doline je naredil dva umetniško dovršena kipa, ki predstavljata sv. Jozefa in Sv. Antona. Obréd blagoslovljenja je opravil gospod dekan Anton Gerbec iz Devine ob navzočnosti osmih gospodov. Ljudstvo, ki je privrelo iz vseh okoliskih občin, je občudovalo lepo petje, ki ga je vodil slovenski skladatelj dr Evgen Bunc.

GOR. KOŠANA.

Dne 23. marca so priredili pri nas igro «Gospo Kordulo» in komičen prizor «Kmet in fotograf». Dobro so izpe-

Kolarič skušal bežati.

Ta nepridiprav, ki ima na vesti več umorov, ropov in tatvin, in o katerem smo parkrat že poročali, je še vedno zaprt v pulski ječi. Kolarič je hotel še enkrat poskusiti svojo srečo. Hotel je bežati. Sestavil je pismo, ga je dal osebam, ki so se mu zdele zaupne, toda pismo je prišlo namesto v roke naslovljenca v roke policije v Pulji. V pismu je Kolarič popisal načrt, kako misli bežati. Načrt je tak, da bi se mu beg gotovo posrežil, ako bi ne bilo prišlo pismo v roke oblasti.

KOLARIČ — ZVITA LISIČA.

V pismu pravi prijatelju, ki pa ga ne imenuje s polnim imenom, ampak samo «caro Toni», tole: «Ujetniki se sprehajamo na dvorišču vsak dan od 8½ do 9½ zjutraj; seveda je na dvorišču na vsakem oglu straža. Levi zid, ki meji na cesto, je najvišji. Dragi Toni! Ponoči naredi od zunaj v zid luknjo, napolni jo z razstrelivom, zamaši zid in visi naj ven le nitka. Jaz se bom vsak dan sprehajal po dvorišču. Bodi tudi ti vsak dan na poti, in ko boš enkrat videl, da ni na cesti nič ljudij ali le malokdo, prižgi nit, razstrelivo bo počilo, razneslo zid; v zmešnjavi, ki bo nastala, bom ubežal...». Tako je Kolarič pisal. Ali ni lump?

ljali, le tuptam je zeleti se nekoliko pilenja. Razveselite nas se po Veliki noči kaj!

RIMSKI ROMAR RUMER

je bil pri Mussoliniju in ta mu je nekaj zasepetal v uho. V Sezani noče nič povedati, kaj je pomenilo «šepetanje», nekateri Sezanci pa trdijo, da se mu pripravljajo «absid».

ZGONIK.

Družinski davek nas tare in se bolj to, da se nalaga po prijateljih. Kaj naj storimo? (Op. urednika: kontrolirajte natančno in če je res, kar trdite, nastopite proti krivici).

TOLIKO ČASA JE TUDI NAJMANJŠI NAROD VENDAR ŠE PRAVI NAROD IN SAM SVOJ, DOKLER IMA SVOJ JEZIK.

Dr. Fr. LAMPE

NASA POSTA.

Branica, Sm. Fr. Absolutno prezgodaj. Škoda poti! Likvidirajo komaj 1921. in 1922! — Kobariški okraj. Stokrat smo se potegnili za izmenjavo privatnikom. Vlada in vladajoča stranka sta bili nasprotni. Pa bo treba se trkati. Ravno zato moramo voliti demače poslance, ker drugače ne bo nihče trkal. Invalidnine je ustavila ravno sedanja vlada. Glede poslancev isto kakor zgoraj. — Deseti brat, Hrušica: ne podpisano v koš. — Borjana. Je preveč osebno. To more zanimati Vašo vas, ne pa primorskega ljudstva. — Brezovo brdo. Osebnosti romajo v koš. — Justina: ni za list. — Novokračine. Ne moremo priobčiti. Odgovor po volitvah. — Ural, Rusija, Vzhod in drugi: počakajte, da se Rusija dogovori z Italijo in da dobimo v Trst ruskega konzula. Dosedaj je ruski konzulat samo v Rimu. — Tomaj. O kmetjsko-delavski zvezi prihodnjič.

Važno za kmetovalce, trgovce in zadruga

SEMENA: vrtna, travnata in cvetlična, največje kaljivosti in najlepše čistoče
UMETNA GNOJILA: Superfosfat, čilski soliter, Thomaževa žindra, mešanica itd.
ŽVEPLO in GALICA največje finoče.

PLUGI, slamgreznice, škropilnice, žvepalniki, klajno apno, laneno seme itd.

Vse najboljše in najcenejše blago!

Kmetijsko-Trgovsko Društvo, Trst, via Raffineria 4.

GOSPODARSTVO

Plačevanje davkov

Mnogi kmetje dobivajo plačilne naloge. Ker so nalogi samolaški, ne vedo naši ljudje, koliko imajo plačati. Grdobijo in nemarnost vladnih oblastev po-

pravimo mi s tem, da tukaj v glavnem ponatisnemo laški plačilni nalog ter dodenemo v oklepaj slovensko prestavo. En zglede. Ta plačilni nalog je dobil posestnik na Volejem gradu stev. 31 pri Komnu.

Esattoria di Comeno

Comune di Comeno

CARTELLA DEI PAGAMENTI

..... signor Metlikovec Martin a Volčjigrad

(Tu je dodanih še pet vrst nepotrebnih čakol).

	Articolo di ruolo (Številka v davčnem seznamu).	Estimo-reddito imponible (Koliko dohodkov štejejo, da imas).	Somma annua da pagarsi (Letno bos plačati).	Ammontare della prima rata (Koliko znaša prvi obrok).	Ammontare di una delle sei rate (Koliko bo znašal vsak obrok, ki jih je šest).
Terreni (Zemljišče)	328		L. 7.20	L. 2.40	L. 1.20
Fabbricati (Stavbe)					
Ricchezza mobile redditi agrari (Davek na dohodke od zemlje)	47		L. 20.25	L. 6.45	L. 3.15

V tretji koloni je napisan znesek, koliko so ti naložili davka za celo leto za zemljišče, in za dohodke od zemlje. Od stavb ne računajo nič, ker so kmečka poslopja (sohote) davka prosta. Ta davek pa se ne plačuje enkrat skupaj, ampak vsak drugi mesec, torej 6 krat

na leto. Ker pa nisi plačal nič od 1. januarja do 31. marca, bos prvokrat plačal znesek, ki je napisan v četrti koloni, druge pote pa bos plačal znesek, ki je napisan na peti (zadnji) koloni.

(Virgilij Špek).

Poskusite gnojiti s čilskim solitrom!

Preizkusi imajo dvojen namen: prvi neizpodbitno ugotoviti učinek solitra na naši zemlji in drugič nuditi poljedelcem možnost, da se sami prepričajo o uspehih gnojenja z umetnimi gnojili. Preizkusi gnojenja pšenice in rži se bodo letos izvršili prav preprosto, da jih brez težave izvede lahko vsak kmetovalec. Vsak preizkus obstoji iz dveh parcel po 100 četvornih metrov površine, na pr. vsaka parcela naj meri ali 10 metrov po dolgem in širokem, ali po 20 metrov v dolžini in 5 metrov v širini itd. Za preizkus je vzeti prostor, ki je enakomerno razraščeno in kjer je ozimina dobro prezimila. Vsako parcelo je dobro zakolčati in zaznamovati s' tablico z napisom «Gnojeno» tisto, ki se pognoji s solitrom in «Negnojeno» na katero ne pride to gnojilo, ampak

služi le za kontrolo. Na «gnojeno» parcelo je potrositi 1½ kg čilskega solitra.

Pri gnojenju ozimine je paziti na to, da se soliter spomladi čimprej raztrosi, zakaj dosedanje izkušnje so pokazale, da je učinek tega gnojila tem popolnejši, čim ranjše pride rastlinam na razpolago. Najbolje je torej trositi tedaj, ko sneg skopni in začne trava poganjati. Vazno je tudi, da soliter pred trosenjem fino zdrobimo, zakaj ščasoma se sprime v kepe, ter ga pomešamo s pepelom. Na tak način pripravljen soliter se da enakomerno raztrositi po vrhu zelenih rastlin in pride pri vseh rastlinah do polne veljave.

Pet tisoč milijonov funtov je preostalo v angleški državni banki po dovršenih računih za poslovno leto 1923/24. To je gospodarstvo.

Davek na zemljiški dohodek.

«Uporabljanje tabel, na podlagi katerih so se zadnjič naznanjevali dohodki iz zemljišč, je povzročilo marsikatero napako, marsikak spor. Mnogi kmetje mislijo, da bo lanska naznanitev dohodkov podlaga za več let. To pa ni res. Za letos se ne more žal nič pomagati. Kar je postavljeno, je postavljeno. Za leto 1925. pa si boš v smislu zakona od 30. decembra 1923. pomagal. Kdor misli, da je bil previsoko obdažen, naj za 1925. zahteva popravek. Ta popravek se izvrši v času od 1. majnika do 31. julija. V tem času se vloži pri davčni agenciji kolka prosta izjava, ki jo Lahj imenujejo scheda. V njej se morajo navesti vzroki, zakaj zahteva popravek. Ako pa tega ne storiš, bo pri odmeri davka tudi zneprej merodajen dohodek ampak vsak drugi mesec, torej 6 krat 1924.» (Op. ur. Čuli smo, da je sezanski urad dovolil Zgoničanom že sedaj rekurze).

Da se ne bomo dali premamiti.

Od vpitja namreč, kako nas je vlada dvignila, zlasti kako je liro dvignila. Pravijo: «Lira raste v primeri s frankom!» Kaj se to pravi? Ti si jetičen in tehtaš še 45 kg; ako tvoj bolni sosed, ki je tudi jetičen, pade od 50 na 40 kg, s tem seni rečeno, da se ti krepis! Ti se moraš primerjati z zdravim človekom. Ravno isto velja za denar. Ne primerjajmo lire s takim denarjem, ki tudi pada; primerjati jo moramo s stalno valuto, ako hočemo presoditi resnični položaj lire. Pa dejmo! Poglejmo liro od leta 1920. do 1924!

Da si kupil 100 zlatih lir, si moral dati papirnatih

Od nov. 1919. do junija 1920.	340 L.
Od jul. 1920. do junija 1921.	460 »
Od jul. 1921. do febr. 1922.	440 »
Od marca 1922. do oktobra 1922.	400 »
Od nov. 1922. do jun. 1923.	400 »
Od jul. 1923. do marca 1924.	445 »

Lira je rastla v času, ko so ministrali Giolitti, Bonomi, Facta. Sedanja vlada je našla liro na 400. V zadnjem polletju je zopet padla. To so dejstva, ki odtehtajo vsako basedičenje.

Trg v Trstu, 2 aprila. Seno 28 — 36, oves 95 do 100, oves za seme 110. Drobni otrobi 70 — 80, debeli 75 — 85 L. Slama v balah: navadna 36, deteljska 30, detelja v balah 48 L.

Obligacije vojnih oškodovancev. Prodajajo se v Milanu 80.60, v Trstu 80.50, v Firencah 81.

PODLISTEK

Lokavska Vilenica.

Ko Evropa še ni poznala škocijanske jame, ko o postojnski še ni bilo takorekoč ne duha ne sluha, je lokavska jama slovela nele v avstrijskem cesarstvu, ampak po vsej Evropi in celo v Ameriki. Sedanji rod se seveda tega ne zaveda, ker je zrastel v dobi, ko je postojnska jama po svoji veličastnosti vse druge zasenčila. Da pa se o lokavski jami sploh nič več ne govori, je glavni vzrok prav neprilichen dostop do jame, saj leži 1¼ ure od divaške in od sezanske postaje.

In vendar bi morala biti ravno nam Slovencem lokavska jama posebno draga že zastran svojega pravega imena. Lokavci in sploh ljudstvo v okolici jo pozna izključno pod imenom «Vilenica» in to gotovo že od prve dobe, ko so naši pradedje zasedli kraško ozemlje, to je pred dobrimi 13 stoletji. Kakor je znano, da je bila postojnska jama že v najstarejših dobah znana, vendar ljudje so nanjo popolnoma pozabili, in se je večkrat sled zabrisala, tako da jo je bilo treba

vsakih par stoletij na novo odkriti. Ne tako z lokavsko jamo, s katero so bili Lokavci vselej v stiku in ki so jo krstili s prelepim in za našo ljudsko kulturo zgodovinskim imenom «Vilenica».

Kolikokrat mi je pripovedovala stara Škrlejevka iz vasi — Bog ji daj v miru počivati! — v kateri so živela najstarejša izročila našega ljudstva, o vilah, ki da so prebivale v Vilenici. Pravila mi je: «Vilam so dejali, da so rojenice, da so ob rojstvu povedale, kaj bo koga čakalo. Enkrat so bile pri Ruščevih (Rusec je pridevek gospodarja neke hiše v novem delu vasi). Prišle so v hišo in pravile srečo. Prišle so v hišo zjutraj, ker pa ni bilo vse čisto pometeno, so se zbale in jih ni bilo nikoli več. Coprnice pa so se kazale pri Matavunu na viljo sv. Ivana. Mi smo od Trumfičevih iz Prelož. V našo hišo je prišla coprnica. Imela je maziolo. Eden je namazal kolo s tem maziolom namesto s šmirom. In voz je zlezl na oreh. Zjutraj, ko je vstal, je iskal voz in je vprašal: «Mati, kje je voz?» In videli so ga na orehu. Coprnico so pograbili, zvezali in so jo peljali na Golčjo grmado. Tam so jo sežgali. Pa vile se tudi potlej niso več

prikazovale». Sedanji lokavski rod pozna le Vilenico, spomin na vile in rojenice pa je utonil.

Leta 1709. je grof z Završnika (Schwarzenegg, Podgrad pri Rodiku), gospod Petač ali Petazzi, odstopil jama z vsemi dohodki lokavski cerkvi sv. Mihaela. Nad vhodom jame je vklesan napis «L Ibera L Itate Co M It Is a petazz I e CCL e s I a corn la Lensls a Ccept». To pomeni, da je dobila jama lokavska cerkev po dobroti grofa Petača leta 1709.

V neki cerkveni knjigi sem našel račun o dohodkih cerkve z jame. Leta 1816. so tujci dali za obisk jame 99 goldinarjev, grof Adelmus Petazzi je dal 65 goldinarjev, skupaj 164 goldinarjev, leta 1817. so dali obiskovalci jame 71 gold., leta 1818. pa 41 goldinarjev.

Girolamo Agapito je izdal na Dunaju leta 1823. laško knjigo «Le grotte», v kateri opisuje znamenite jame na svetu. O Vilenici piše: «Župan lokavske občine (il supano della comunità di Corniale) je varuh ključa, s katerim se odpirajo vrata jame proti odškodnini v korist lokavske cerkve, kjer se dvigajo molitve nevidnemu

Zobozdravnik dr. Lojz Kraigher

specialist za bolezni v ustih in na zobeh sprejema za vsa zobozdravniška in zobotehniška opravila v Gorici, na Travniku 20 (Piazza della Vittoria) od 9-12 in od 3-5.

Steklene šipe
vsake vrste in mere. Prodaja na debelo in drobno. - Postrežba na dom. - Cene zmerne. Piazza Oberdan št. 3 (Hotel Europa) tel. 44-23.

Knjigarna in papirnica
J. ŠTOKA - TRST
Via Milano 37

se priporoča sl. občinstvu v mestu in na deželi, župnim, občinskim in šolskim uradom, pisarnam, obrtnikom, trgovcem in zasebnikom.

— Lastna knjigovoznica. — Založba Vedeža, Kleinmayerjeve ital.-slov. slovnice, slov.-italijanskega in ital.-slovenskega slovarja. — Ima v zalogi vse najnovjše slov. knjige.

MALI OGLASI

VELIKA ZALOGA papirja, papirnatih vrečic. Uvoz in izvoz na vse kraje. Po ugodnih cenah. Tvorčka Gastone Dolinar, Trst - via Ugo Polonio 5.

HARMONIJI na prodaj: v dobrem stanju, cena nizka. Matija Sila, Povir (Sezana) stev. 36.

POSLANO *)

Podpisani izjavljam, da je dopis iz Račic pri Podgradu, kjer mi dopisnik očita, da sem prigovarjal ljudem, da volijo komunistično stranko, gola laž. Že dejstvo, da sem «največji bogatin» torej «kapitalist», nasprotuje dopisnikovi trditvi. Če imam denar, ste lahko brez skrbi, da ga v Račicah nisem zaslužil ne ukradel. Ljudje, ki me daleč naokoli poznajo, lahko pričajo, kako sem napram vsaki stranki nevtralen. Dopisnika pa imenujem podleza in obrekovalca. «Rude».

*) Uredništvo odgovarja samo v smislu zakona.

Očetu velike narave». Agapito piše nadalje, da skrbi župan za jamske vodnike, domačini pa izdelujejo bakle za obisk jame, ki da je last gospodov Petazzi. Vhod v jama je 205 klastrov nad Jadranskim morjem, najnižje pa prideš v jama 55 klastrov (V tistih časih namreč niso poznali še celotne jame).

Leta 1865. je opisal neki Albert Rieger sloveče jame, med njimi tudi Vilenico. V popisu omenja veliko dvorano, ki meri 40×40 m, 5 m okrogli in 25 m visoki steber, dvorano «Maver», oltar na levi, mrtvaško glavo na desni, dežnikarijo, grob; nato opiše stopnišče s 30 stopinčami, zvonik sv. Štefana, sv. Trojico, spovednico, steber sv. Jurija, orgle, veliki steber, ki je 30 m visok in ima 18 m v obodu.

Muhova družina hrani staro spominsko knjigo lokavske Vilenice. V nji so se začeli obiskovalci vpisovati šele leta 1821.

V spominski knjigi je okrog 20.000 podpisov. Neki dr. Hoffer je bil v jami od 1791. do 1821. enajstkrat. Nadalje so obiskali Vilenico: znameniti Hermann von Halle iz Prusije; Marija Tezija, kraljica obeh Sicilij 11. 5. 1847. Nadvojvoda Rainer 1832. Tržaški

Trgovska pogodba med Italijo in Jugoslavijo

Zunanja trgovina jugoslovanske države se sijajno razvija. Leta 1920. je znašala svota uvoza in izvoza 4.780 milijonov dinarjev, leta 1921., pa 6.600 milijonov, leta 1922. že 9000 in leta 1923 kar 15000 milijonov dinarjev. Ako se poprašamo, s katero državo se je trgovina tako povzdignila, tedaj moramo reči, da je leta 1920. Jugoslavija največ trgovala z Avstrijo, leta 1923. največ z Italijo. To je tudi naravno, ker sta državi sosedni in se gospodarsko izpopolnjujeta.

Kaj se uvaža in izvaža?

Jugoslavija izvaža v Italijo živo in zaklano živino, les in drva, koruzo, prašiče, vino, jajca, cement in drugo; uvaža pa iz Italije vsake vrste tkanine, bombažaste, volnene, svilene in lanene.

Italijansko-jugoslovanska zunanja trgovina pa je komaj v začetku, zakaj med državama ne obstoji še trgovska pogodba. Ta se šele sedaj sklepa in gotovo je, da bo minulo precej mesecev, preden se sklene in podpiše.

Težave pri pogajanjih.

Prva zamudna težava obstoji v dejstvu, da Jugoslavija še vedno nima enotne carinske tarife. Čim bo ta gotova, pojde v tem pogledu delo od rok. Najhujše stvarne težave pa se bodo očitovale, ko bodo razpravljali o bistvenih zahtevah Italije.

Italijanska vlada zahteva reciprociteto upostav industrijskih podjetij. Italija sme ustanavljati obrtna podjetja v Jugoslaviji, Jugoslavija v Italiji. Italija zahteva reciprociteto kabotažno službo plovbenih družb, (kabotaža je mala obalna plovba), prosto potovanje delavcev.

Kaj se to pravi?

Po domače povedano: Italija bi bila neprimerno na boljšem. Oglejmo si zahteve po vrsti. Prosto potovanje delavcev. To bi bilo dobrodošlo samo za Italijo, ki ima preveč ljudstva in ne ve, kam ž njim. Za Jugoslavijo vprašanje o prostem potovanju delavcev sploh ne pride v poštev. Laška obalna plovba je silno razvita in gotovo je, da bi Jugoslavija ne mogla tekmovali. Jugoslovanska mornarica je šele v povojih, dočim je laška že svetovno znana. O pravi tekmi ne more še biti govora.

Isto je z reciprociteto ustanavljanje industrijskih podjetij. Jugoslavija je kmetijska država, industrija je malo razvita. Koliko Jugoslovanov pojde v Italijo ustanavljat tovarne? Vse drugače izgleda zadeva za Italijo, kjer je

industrija na mnogo višji stopinji in so nekatere industrijske panoge izvrstno razvite.

Kaj se predvideva?

Do trgovske pogodbe pride gotovo, ko se je že sklenila politična pogodba. Kdor je rekel a, poreče tudi b. Pa tudi sosedstvo, gospodarstvo obeh držav sili rimsko in belgrajsko vlado do spoznanja. Eno je gotovo: da bo trgovska pogodba z Jugoslavijo silila Italijo, da sodeluje pri vzpostavi vrednosti dinarja.

Po devetletnem ruskem ujetništvu.

Te dni sem govoril z nekim izobraženim rojakom, ki se je vrnil v začetku tega leta iz Moskve. Seveda me je interesiralo vedeti, kaj misli o komunizmu, ki ga je pač dovolj praktično izkusil, saj je živel šest let pod komunistično vlado. Dejal je približno to-le: Komunizem se v vseh točkah ni obnesel; zahteval je pač sto, da bi vsaj 50 dosegel. Čisti komunizem ni mogoč, ker ljudje že po naravi niso enaki. Pač pa sem prepričan nasprotnik kapitalističnega reda, ki vlada danes svet, ker je krivičen: kakšna pravica pa je to, da eden umira od glada, drugi pa ima ne milijone, ampak milijarde? Zato sem za socialno pravičen red.

Dobre strani.

Vprašali smo: «Kaj hvalite na komunizmu?» Odgovor se je glasil: «Za sluga komunistične revolucije je, da so grofe razlastili in da je kmet prišel do zemlje. Lastnik zemlje je država; kmet jo poseduje, obdeluje; ako je nemaren, zapravljaliv, mu država sme zemljo odvzeti». Vprašali smo: «Ali je kaj upanja, da bi Primorci dobili v Rusiji kaj zemlje?» Odgovor: «Kolikor jo bodo hoteli! Sredstva za hišo, orodje morajo seveda sami imeti. Ko se vsa vprašanja med Italijo in Rusijo uredijo, bo postala zadeva aktualna».

Kaj vam je v Rusiji še ugajalo?

Odgovor: «Trgovina na debelo. Verižništvo je izginilo, kmeta ne morejo več goljufati. Jeseni določijo država ceno žitu. Edino država sme žito prodajati v tujino. Kmet pripelje žito do postaje. Ondi se steha, nato dobi kmet potrdilo. Namesto denarja dobi kmet po nizki ceni v zameno obleko, orodje, itd.

Uradnik v novi Rusiji.

«Ruski uradnik ni več nekaj Bog. Kmet se mu ne klanja. V novi Rusiji prideš v urad in tituliraš vsakega uradnika, od prvega do zadnjega s tem,

da mu rečeš «tovariš». Kmet se ne trese. Izginilo je ošabno obnašanje uradnika in strah kmeta, izginilo je surovo obnašanje stranke proti uradniku. Pred vsakim uradom je škaf, na kateri leži nekaj papirja in svinčnik. Proti uradnikom se smeš pritožiti pisмено; pritožbo moraš podpisati in vložiti v škaf, ki jo komisarji vsak dan izpraznijo. Uradnik, ki bi se pregrešil, je ob službo». (Pri nas pa se kmet pred uradnikom tresel)

Solstvo in verstvo v novi Rusiji.

V drugih deželah študirajo več ali manj bogatini. Smo pač v kapitalističnem redu. V Rusiji ni več tako. Čujmo: «Samo talentirani smejo v višje šole. Obstojajo v mestu konvikti, kjer se sprejemajo brezplačno talentirani dečki; bogatija ne šteje prav nič».

Revolucija je skrajša strahovito preganjala pravoslavno cerkev in vero. To se je že večinoma uneslo in prodira vsepovsod prepričanje, da se mora pustiti verstvo in vsaki cerkvi popolna svoboda.

Neilube razmere.

«Kar pa mi ni ugajalo v Rusiji, to je nasilje, s katerim vladajo komunisti. Tam ni v tem oziru nič bolje ko tu pri nas. To mi ni ugajalo. Človeška narava si želi svobode, svobodo v dejanju, v besedi, v pisanju. Da sem se vrnil v domovino, temu je po večini vzrok

hrepenenje po domu, po svojih, o katerih nisem čul osem let prav ničesar». Te zanimive reči smo izvedeli iz ust rojaka, ki je do dna spoznal ruske razmere. Odnegli smo vtis, da pomeni ruska revolucija začetek nove dobe za Evropo. (Fr. Grmek).

TRDI OREHI

UREJUJE DOMEN.

Št. 52. Naloga. Napiši s 16 črkami vsako sledečih besed štirikrat: Epos, meso, osem, sope. (Vsega skupaj 16 črk). Lir 10.

Štiri oreh št. 50. — Tega goriskega moza je spravilo v ječo pretepanje. (Peter Pejan). Lupine so poslali A. Majdič, Topole; T. Maslo, Pasjak; Izreban A. Majdič.

Štiri oreh št. 51. — Vsakega čaka smrt. Lupine so poslali I. Cuderman, Tupalič; R. Frankovič, Rojan; Olga Žgur, Trst. Izreban Frankovič.

Stab. Tip. S. Spazzal, via Commerciale 8.

Novo pogrebno podjetje Trst

Corso V. E. III, št. 47.

Prevoz mrličev na vse kraje. Raznovrstni pogrebi. Prodaja vsakovrstne lesene in konvinaste krste, sveže in umetne vence, nagrobne svetilke in sploh vse mrtvaške predmete. Ima v zalogi pristne Kopačeve sveče za cerkve. Cene zmerne, postrežba točna.

Zobotehnični ambulatorij

TRST, Via Settefontane št. 6, I nad.

odprt vsak dan od 8.—18. in od 15.—19. Izvršujejo se hitro in točno vsa dela z zlatom kakor tudi zobnice s kavčukom. Slovencem 10% popusta kakor tudi plačilo na obroke. Delo zajamčeno.

EGIDIJ SCHIFFLIN, koncesionirani zobotehnik.

„Al bon Furlan“ je najcenejša gostilna v Gorici. Dobra, obilna hrana. Poskusite! Ulica sv. Ivana (get).

SEMENA

detelje, sočivja in cvetlic. Velika izbira cvetlic za vrte, sobane i. t. d. Čebulčki dalij, tuberos, begonj, gladioli i. t. d.

Zemlja in gnojila v več vrstah.

Cenik brezplačno. — Odlikovano cvetličarsko in vrtnarsko podjetje

M. GERMAN - TRST

Via Michelangelo 718 - prodajalna Via Roma 3, Tel. 12-49

škof Anton Leonardis s tržaškimi kanoniki 1823. Bili so tuji iz Ljubljane, Čedad, Milana, Dunaja, Češke, Galicije, Madžarske, Londona, Švice, Grčije, s Turčije, iz Rusije, Francoske, Španske. Nadalje iz Amerike (17. 6. 1823. je bil v jami neki Wilson Thomas Maryon), z otoka Jave, Armenije, Irske, Odese, Brazilije itd.

Te vrstice sem napisal z namenom, da bi obudil nekaj spominov na slavno Vilenico in pa tudi, da bi opozoril naše planinsko društvo, da bi ne pozabilo lokavske jame. — Virgilij Šček.

Valvazor o Senožeah.

Slavni Valvazor je napisal o Senožeah leta 1689. tole:

Trg in grad Senožee leži na Notranjskem in spada h Krasu; od Ljubljane je 9, od Trsta pa 3 milje oddaljen. Ime ima od starih prebivalcev jadranskega obrežja, ki so jim rekli «Senoni».

V davnini so bile Senožee mesto, zdaj pa so trg, ker so v raznih vojnah silno trpele.

Grad leži na visokem, strmem hribu. Včasih je bil trdno in veliko poslopje, zdaj pa je skoro razvaljen in so

porabili kamen za zidanje spodnjega gradu, ki stoji na gričku pod hribom.

Trg leži takoj pod novim gradom ter ima deloma lepe hiše, zlasti tiste, ki so last gospoda Garzarolli-ja. V trgu je zaloga soli, ki se vsak teden sem dovaža in tu razprodaja.

Okrog leta 1615 so tržaški cerkveni krogi ustanovili družbo sv. Trojice in zbrali so Senožee za letno zborovanje.

Leta 1460. so bili lastniki gradu in trga gospodje Walsee, po njihovi smrti je podedovala oboje avstrijska hiša.

Leta 1509. je grof Miha Frankopan dal več lahkih konjenikov cesarju za vojsko zoper Benečane, za kar rou je cesar podaril grad in trg Senožee. Nato so prešle Senožee v last gospodov Lambergov, kakor pravi usno izročilo. Kasneje so postali lastniki Senožee grofi Porzia. Leta 1660. se je pejlalo 2. oktobra skozi Senožee njegovo veličanstvo cesar Leopold z vsem spremstvom, ko je potovalo iz Gorice v Ljubljano. Cesarsko veličanstvo se je ustavilo pri grofu, ki je dal gostom sijajno večerjo, in drugo jutro sijajen zajutrek.

Čevljarnica FORCESSIN

Je najboljša zaloga z dobrim blagom.

Trst, via Caprin 5 pri Sv. Jakobu

podružnica via Udine 2.

Netka: «Kje si bila? Kaj imaš?»

Kati: «Čevlje sem kupila pri Forcessinu.»

Netka: «Kje je ta trgovina?»

Kati: «Kaj ne veš? Pri Sv. Jakobu in na Belvederju. 16 let sem kupovala drugod, in vse noge sem si pokvarila. Odkar kupujem pri Forcessinu, so mi noge prav ozdravele. In vedno lepo ustrezne in da poceni.»

Čevljarnica FORCESSIN